

מי אתה מדוע יד מושטת לא פוגשת יד אחות – (רחל בלובשטיין, המשוררת)

מאפייני פגיעה של ילדים עם צרכים מיוחדים שנפגעו בפגיעה מינית ברשתות החברתיות

ניתוח דו"חות של עו"ס לחוק נוער במוקד 105

חיבור זה מוגש כעבודת גמר

לקראת התואר "מוסמך אוניברסיטה

בעבודה סוציאלית"

באוניברסיטת תל אביב

מאת אילן אביטן

העבודה הוכנה בהדרכת פרופ' כרמית כץ

גן נעול- רחל

מי אתה

מדוע יד מושטת

לא פוגשת יד אחות

ועיניים

אך תמתנה רגע

והנה שפלו כה נבוכות

גן נעול- לא שביל אליו לא דרך

גן נעול- אדם,

גן נעול

האלך לי או אכה בסלע עד זוב דם

הגן לא נעול

דלת סדוקה

שביל לא סלול

ואין מעקה

רק פסיעות

נשמעות חרש

מבקשות

יד אחות.

תודות

רחל המשוררת מחפשת אחווה,
מישהו שיראה, שיקשיב, שייתן יד.

זיכרונות מגילאים צעירים
בהם זמנים של תהיה וחיפוש אחר מבוגר משמעותי מקשיב ומכוון.
בעולם המקוון כמו בעולם הפיזי מחפש הנער מקום בטוח ושקט.
אני מודה לכל אותן שנתנו יד, שכיוונו שהיו אוזן קשבת.

ואני מודה לאנשים משמעותיים מאוד שליוו אותי בכתיבת העבודה הזו,
בראש ובראשונה אני מודה לפרופסור כרמית כץ
שפתחה בפני עולם מדהים שלם של ידע ומחקר.
והמשיכה להאמין בי כל הזמן תוך כדי הנחייה מכילה ומקשיבה
פותחת לב וראש בהמון רגישות ועידוד. (מצאתי יד אחות)
תודה מקרב לב לכל מי שסייע לי במחקר זה
גל, פותנה, בלה, אפרת, אפנאן, נעה.
תודה לרעייתי רחל שאפשרה לכל זה לקרות.
ולילדיי אברהם, רינת, גפן, ניצן והלל.
ותודה לאימי היקרה מרים שתמיד הושיטה יד
מחבקת ואוהבת בזרועות פתוחות.
תודה לבורא עולם.

תוכן עניינים

5	תקציר
6	סקירת ספרות
6	בני נוער ורשת האינטרנט
8	פגיעה מינית בילדים ברשת
9	פגיעה מינית בילדים עם צרכים מיוחדים ברשת
13	רציונל המחקר
14	מסכם
	שיטה
	מערך המחקר
14	תיאור המדגם
16	ניתוח הנתונים
16	סוגיות אתיות
17	ממצאים
17	מאפייני הילד הנפגע
25	מאפייני משפחות הילדים הנפגעים ומשפחתו
32	אסטרטגיה של הפוגע
	חשיפת הפגיעה ותגובת המשפחה
40	הדיון
41	ההקשר האישי
42	ההקשר המשפחתי
43	מאפייני מערכת
44	חשיפת הפגיעה
	מגבלות המחקר
46	נהשלכות המחקר
	ביבליוגרפיה

תקציר

הרשת המקוונת בימינו היא מרחב חיים מרכזי, מוביל ומשמעותי בו בני האדם מנהלים את חייהם התעסוקתיים, החברתיים, הלימודיים והתרבותיים. גם בני הנוער מנהלים ברשת את עולמם החברתי, התרבותי והלימודי. לצד היתרונות הרבים של הרשת, המשתמשים בה – ובעיקר הצעירים שבהם, עלולים להיתקל בהתנהגויות פוגעניות מצד ילדים, בני נוער ואף מבוגרים מכרים או זרים. כמו כן, נתונים סטטיסטיים מצביעים על כך שילדים עם צרכים מיוחדים מהווים קבוצת סיכון מוגבר לחשיפה למידע פוגעני ואף לפגיעות מיניות קשות וכי זוהי תופעה שהולכת ומתרחבת. אולם, התמודדות עם התופעה ויצירת מענים מותאמים דורשות למידה מעמיקה של הדינמיקה של ההתנהגות בין הפוגע לנפגע. לכן המחקר הנוכחי שם דגש על למידת מאפייני הפגיעה השונים ועל מאפיינים אישיותיים של ילדים עם צרכים מיוחדים שנפגעים מינית בעולם המקוון וכן מאפיינים של הוריהם ומשפחתם.

ביתר פירוט, למחקר הנוכחי מספר מטרות: ראשית, המחקר מבקש לבחון האם אכן ניתן לזהות מאפיינים שונים של הנפגע עם הצרכים המיוחדים ושל הוריו? בנוסף לכך, המחקר בוחן האם ניתן ללמוד על הדינמיקה שבין הפוגע לנפגע? ובכלל זה, ללמוד על אסטרטגיות הפגיעה אותן מפעיל הפוגע. לבסוף, המחקר בוחן האם מכל אלו ניתן ללמוד על דינמיקה התנהגותית-תפקודית שמובילה להתרחשותה של פגיעה?; המחקר נערך במתודולוגיה איכותנית-נטורליסטית וכלל ניתוח תוכן תמטי של דוחות עובדת סוציאלית לחוק נוער במוקד 105 אשר נכתבו בסיום הטיפול שלהן באירועי פגיעה שהתרחשו בישראל בין השנים 2019-2021, ועסקו בפגיעות מיניות בקטינים עם צרכים מיוחדים, הדוחות נשלחו לגורמי טיפול בקהילה להמשך טיפול ומעקב. חשוב לציין כי, המחקר יצא מפרדיגמה ביקורתית אשר בבסיסה קיימת תפיסה הגורסת כי ילדים עם צרכים מיוחדים הם בעלי זכויות אשר קולם צריך להישמע ולקבל משקל ראוי בכל הקשור לאיכות חייהם.

ממצאי המחקר הצביעו על ארבע תמות מרכזיות, המרכיבות יחד תמונה רחבה ומורכבת של מאפיינים שונים של הנפגעים, בני משפחותיהם והדינמיקה של הפגיעה. שילוב המאפיינים האלה יחד עלולים לגרום להסללה תפקודית אשר במצבים מסוימים תוביל למצב שבו ילד עם צרכים מיוחדים נפגע ברשתות החברתיות. ההסללה התפקודית מתייחסת למאפייני הילד, הוריו ומשפחתו וכן לאינטראקציות עם הפוגע. ממצאי המחקר הנוכחי עשויים לאפשר פיתוח תכניות מניעה והסברה להורים בבית ובמסגרות חינוכיות עבור ילדים עם צרכים מיוחדים. כמו כן, ממצאי המחקר מאירים את הצורך בעריכת מחקרים עתידיים שיעסקו במאפיינים נוספים של פגיעות ברשת, של פוגעים בקטינים ובפגיעות נוספת המתרחשות ברחבי העולם המקוון; גם כלפי ילדים ללא צרכים מיוחדים.

סקירת ספרות

מחקרים רבים חקרו והתייחסו להיבטים שונים של תופעת הפגיעה בילדים, סוגי הפגיעות, סביבת הפגיעה, ועוד. המחקרים בתחום שאפו להרחיב את הידע וללמוד על התופעה מהיבטיה השונים. בשנים האחרונות, החל להתפתח גוף המחקר אודות תופעות הפגיעה בילדים גם במרחב המקוון וללמוד על תופעות כמו פגיעות מיניות ברשת; פגיעות בריונות מקוונת ועוד. עם זאת, המחקר על פגיעה ברשת האינטרנט, בכלל, ופגיעה מינית בפרט, בילדים עם צרכים מיוחדים, עדיין מועט. המחקר הנוכחי שם זרקור על אירועים בהם נפגעו קטינים עם צרכים מיוחדים בפגיעות מיניות ברשת. האירועים הנמצאים במוקד המחקר, דווחו למוקד 105 וטופלו על ידי צוות רב מקצועי. בסיום הטיפול נשלחו דיווחים מפורטים, אודות הטיפול שנערך במוקד, על ידי העובדת הסוציאלית לחוק הנוער במוקד 105 אל צוותי הטיפול בקהילה.

פרק סקירת הספרות יתמקד, תחילה, בשימושים שבני נוער עושים בפלטפורמת האינטרנט ויסקור את תופעת השותתות הממושכת שלהם ברחבי האינטרנט. לאחר מכן, תיבחן תופעת הפגיעה בילדים במרחב המקוון ואופן ההגנה על ילדים ברשת, באמצעות מוקד ארצי (105). לבסוף יושם זרקור על תופעת הפגיעה המינית בילדים עם צרכים מיוחדים במרחב המקוון.

בני נוער ופלטפורמת האינטרנט

השימוש באינטרנט הפך בשנים האחרונות לחלק בלתי נפרד מהחיים של אנשים בכלל ושל בני נוער בפרט. מעל למחצית מאוכלוסיית העולם (55%) בעלת גישה לפלטפורמת האינטרנט, כאשר בארצות הברית וברוב מדינות אירופה שיעור זה עולה למעלה מ-90% (מוניקנדס גבעון, מ.מ.מ. הכנסת 2021). בהתאם לכך, מחקרים מעידים על משמעות רבות שממלא שימוש באינטרנט בחייהם של ילדים ובני נוער, ובהן, הצורך ביצירת ושמירה על קשרים בין אישיים (היימן, אולניק-שמש ועדן, 2014). מקורות נוספים מעידים כי רשת האינטרנט מהווה כיום זירת פעילות משמעותית בחייהם של ילדים ומתבגרים. בארצות הברית כ-95% מהמתבגרים הם משתמשים פעילים באינטרנט (Lenhart et al., 2011). בנוסף לכך, עולה מהספרות המחקרית כי לפחות 80% מהצעירים משתמשים ברשתות חברתיות כלשהן ומרביתם עושים בהן שימוש יום יומי (Lenhart et al, 2011; Livingstone et al, 2011).

גם בישראל השימוש באינטרנט בקרב ילדים גבוה ועולה מידי שנה בהתמדה (וייסבלאי, 2011). לדוגמה, יישומון ה"ווטס-אפ" הוגדר כ-"מרחב חיים מהותי" בקרב מתבגרים (Bouhnik, Deshen, & Gan, 2014), כאשר מתבגר ישראלי חבר בכ-27 קבוצות בממוצע (המועצה הלאומית לשלום הילד, 2017). זאת ועוד, בסקר שערך ארגון הבריאות העולמי, עלה כי מבין 41 המדינות שנבדקו, ישראל מדורגת במקום הרביעי בשימוש יום-יומי של ילדים באינטרנט. לפי סקר זה, נמצא כי ילדים בישראל משוטטים באתרי אינטרנט וברשתות החברתיות, מעל ארבע שעות ביום בממוצע (Inchley et al, 2016). לפי דוח השימוש

באינטרנט של חברת בזק לשנת 2019, ילדים מתחילים להשתמש בטלפון חכם בגיל 10, בממוצע, וגולשים באמצעותו ברשת האינטרנט כ- 4 שעות בממוצע ביום (בזק, 2020).

במחקר נוסף בו השתתפו 1,094 תלמידים בישראל, דווח כי 99% מהם עושים שימוש נרחב מאוד באפליקציות השונות כגון: עריכת סרטים ותמונות, מסרים מידיים כגון ווטסאפ, אפליקציות צילום ומשחק וכן נמצאים פרקי זמן ממושכים באפליקציות אלו (היימן, אולניק, שמש ועדן, 2014). בסקרים של המועצה הלאומית לשלום הילד (2017) ודוח בזק (2020), הצעירים בישראל דורגו במקום הרביעי בעולם בשימוש ברשתות החברתיות באמצעות אפליקציות שונות ובתחומים שונים כגון למידה, משחק, תקשורת באמצעות יישומון של מסרים מידיים, פורומים שונים, שיחות וידאו ציט ושליחת תמונות וסרטונים. מהשימושים השונים נאספו מאגרי מידע עם כמות גדולה של נתונים שעשויים לאפשר בחינה ולמידה של תופעות שונות בחיי הילדים והנערים, במרחבים המקוונים. לדוגמא, מנותנים אלו ניתן ללמוד כי השימושים השכיחים של ילדים באינטרנט הם יצירת קשרים וחיזוקם (77%), צפייה בסדרות וסרטים (64%), חיפוש מידע ברשת (44%) ומשחקים (40%) (ליזרוביץ, 2020; המועצה הלאומית לשלום הילד, 2017).

לאור היקפים משמעותיים אלו של חשיפה ממושכת, ולעיתים בלתי מבוקרת של ילדים ובני נוער למרחבים מקוונים, חשובה מאוד עריכת ניתוח של הסיכונים שהם עלולים להיחשף אליהם במרחבים אלו. כך לדוגמא, מחקרים מצאו כי השימוש הנרחב ברשת מגביר חשיפה לתכנים לא מותאמים לגיל ולעיתים אף מסוכנים, כגון אתרים המעודדים פגיעה עצמית, אובדנות ושימוש בחומרים ממכרים (ואזן סיקרון, לפ ובן סימון, 2011; מני איקן ואחרים, 2016). בנוסף, נמצא כי 34% מהילדים בגילאי 7-17 נתקלו שלא במכוון בתוכן פורנוגרפי (המועצה הלאומית לשלום הילד, 2017). חשיפה לא מכוונת לתכנים מיניים בוטים שאינם הולמים את השלב ההתפתחותי הרגשי-קוגניטיבי של הילד עלולה להוביל לפגיעה מינית במרחב הווירטואלי (Jones et al., 2012). במחקרים מהשנים האחרונות נמצא כי היקפי השימוש ברשתות החברתיות ואינטנסיביות השימוש גבוהים ונמצאים בעלייה מתמדת. מתוך מחקרו של ויסמונסקי העוסק בהתרחבות השימוש באינטרנט וברשתות החברתיות, עולה כי מרחב הסייבר פתוח לכלל הציבור וההצטרפות אליו כיום חופשית ובלתי מבוקרת (ויסמונסקי, 2018).

בסיכומו של עניין, נראה כי במדינות דמוקרטיות רבות, הנגישות למרחב האינטרנטי גדלה במידה ניכרת. עלויות הרכישה של מחשב ועלויות ההתחברות לאינטרנט הביתי עברו הוזלה משמעותית וכעת החיבור לאינטרנט זמין במרבית משקי הבית, במקומות ציבוריים רבים כמו שדות תעופה, בתי קפה, בתי מלון ואף קיימות ערים שלמות שמציעות חיבור חופשי לרשת האינטרנט האלחוטית העירונית. כמו כן, מספר המכשירים וסוג המכשירים שיכולים להתחבר לאינטרנט גדל מאוד גם הוא. הגישה לאינטרנט

אפשרית כיום לא רק באמצעות מחשב, אלא גם באמצעות המכשיר הסלולארי, שהשימוש ברשת הסלולארית באמצעותו, הרחיב מאוד את זמינות הגישה למרחב האינטרנטי (ויסמונסקי, 2018).

פגיעה מינית בילדים ברשת והשלכותיה

פגיעות מיניות התרחשו במרחב הפיזי באופנים שונים לאורך ההיסטוריה האנושית. פגיעה מינית מוגדרת כמעשה מיני הנכפה על אדם אחר, וכוללת סוגים שונים של אלימות מינית, כגון אונס, מעשה סדום, גילוי עריות, מעשים מגונים, הטרדה מינית והפצת תמונות (דשן, מור ובוכניק, 2012). המרחב המקוון יצר מצב חדש של פגיעות מיניות, פגיעות אלו כוללות עבירות מין כגון אינוס וירטואלי, סחיטה מינית, חשיפה לתכנים מיניים והטרדות (פרסלר-קצ'ביץ, 2015). פגיעה מינית ברשת יכולה להתרחש כולה במרחב הווירטואלי ולזלוג גם למרחב הפיזי, למשל, כאשר במסגרת אינטראקציה ברשת, הפוגע מאלץ את הנפגע לבצע בעצמו מעשים מיניים. פגיעה במרחב הפיזי עלולה אף היא לקבל ביטוי במרחב הווירטואלי כמו במקרים של תיעוד מעשה מיני והפצתו ברשת (Barber et al, 2014).

בעבר, החוק הגדיר מצבים של פגיעה מינית כעבירה פלילית רק כאשר כללה שימוש בכוח ובמגע פיזי בין פוגע לנפגע. עם השנים נוסחו התאמות משפטיות ספציפיות למרחב המקוון כך שכיום דינה של פגיעה מינית ברשת זהה לדינה של פגיעה מינית במרחב הפיזי (ויסמונסקי, 2018). כיום החוק הישראלי מכיר בעובדה כי פגיעות מיניות יכולות להתרחש גם ללא שימוש בכוח ובמגע פיזי, ועשויות לכלול שימוש בסוגים אחרים של כוח המתבטאים באיומים, לחץ פסיכולוגי ומניפולציות (שם). לכן, כיום מוגדרת פגיעה מינית כמצב בו התרחשה אינטראקציה מינית פיזית או מקוונת ללא הסכמה חופשית או כאשר לא הייתה יכולה להינתן הסכמה חופשית, למשל כאשר היחסים בין השותפים למעשה המיני אינם שוויוניים; כאשר אחד מהצדדים הינו בעל צרכים מיוחדים או חסר ישע, וכן תחת השפעת חומרים משני תודעה (סמים, אלכוהול). (לנג ואחרים, 2007; McCoy & Keen, 2009).

לפגיעה מינית עשויות להיות השלכות קשות על מצבו הנפשי של הנפגע או הנפגעת, והיא עלולה להוות טריגר להתפתחותן של חרדות, כמו גם לעודד התנהגויות שאינן רצויות כגון הימנעות, מוחצנות, קושי במתן אמון באנשים ובבני זוג וקושי בפיתוח אינטימיות. יתר על כן לפגיעה מינית עשויות להיות השלכות קשות על הבריאות הפיזית של הנפגע או הנפגעת. נוסף לכל אלו, מחקרים מצאו קשר בין חשיפה לפורנוגרפיה לבין תוקפנות מינית (Owens et al, 2012).

מחקרים מראים כי תגובות הסביבה לחשיפת הפגיעה הינה משמעותית לתהליך הטיפול והשיקום בנפגע או בנפגעת. תוצאות מחקרים העידו על כך שתגובות הסביבה שנחו על ידי הנפגע או הנפגעת כחיוביות, הובילו לירידה בסימפטומים של המצוקה לאורך זמן, בעוד שתגובות שליליות הובילו לעלייה משמעותית בסימפטומים (לב-ויזל, 2007). מכאן ניתן ללמוד את חשיבות הקבלה והתמיכה של הסביבה

כלפי הנפגע והנפגעת במקרה של פגיעה מינית. ביחס לכך ראוי לציין כי, פעמים רבות בוחרים נפגעי התקיפה המינית שלא להתלונן מתוך רגשות בושה, אשמה, חשש מחוסר אמון ומסטיגמה או עקב איומי התוקף להחמיר את הפגיעה או להרחיב אותה לקורבנות נוספים. הפגיעה נשמרת בסוד דבר שעלול לגרום להימשכות הפגיעה או להחרפתה. יתירה מזאת, לא רק שכתוצאה משמירת הסוד הנפגעים לא מקבלים התייחסות טיפולית מגינה ומכילה שהם זקוקים לה, אלא שקיים סיכון להידרדרות משמעותית במצבם הרגשי כתוצאה מעול השמירה על הסוד ומתחושת ה'שותפות לפשע' (Varia et Abidin, 1999).

פגיעה מינית בילדים עם צרכים מיוחדים ברשת

ילדים עם צרכים מיוחדים הוא שם כולל למגוון רחב של צרכים על רקע של עיכוב התפתחותי או שכלי, לקויות תקשורת, ילדים עם קשיים רגשיים התנהגותיים, ילדים עם ליקויי למידה אורגניים, ילדים בעלי ליקויי חושים ועוד (רימרמן ואחרים, 2011). כלומר, קטינים עם צרכים מיוחדים נוטים לחוות עיכוב התפתחותי, רגשי או שכלי ביחס לילדים בני גילם וללא מוגבלות ולעסוק בפעילויות שאינן תואמות לגילם הכרונולוגי. מחקרים מראים כי ילדים בכלל וילדים עם צרכים מיוחדים, בפרט, נגישים לאינטרנט ובכלל זה, גם לרשתות חברתיות; ואלו זמינות עבורם, לפרקי זמן ממושכים בשגרת היום-יום. כך לדוגמה, מחקר שנערך בקרב 114 תלמידי חינוך מיוחד מצא כי ל-97% יש גישה לאינטרנט בבית, ול-41% יש מחשב בחדר השינה שלהם. 86% ציינו שהם משתמשים במחשב וברשת החברתית להורדת מוסיקה או למשחק, 43% משתמשים לשליחה או קבלה של דואר אלקטרוני, 27% מפרסמים מידע אישי על עצמם באינטרנט, ו-24% משוחחים בצ'אט (Didden et al, 2009). כיום, אף נעשה שימוש ללמידה והעשרה חברתית ברשת האינטרנט במערכות החינוך ובמוסדות תרבות בצורת פיתוח טכנולוגי ייחודי ומותאם לאוכלוסיית ילדים עם צרכים מיוחדים וכן קיימת התייחסות מותאמת בפיתוח מענים לימודיים וחברתיים לילדים עם צרכים מיוחדים (פלדמן, 2007).

הרשת המקוונת מהווה גורם חיובי ומשמעותי המסייע מאוד להתפתחות חברתית, לפעילות בשעות הפנאי, לחשיפה לאירועים חברתיים מותאמים, לתוכניות למידה והתפתחות מתאימות. ילדים ובני נוער פעילים ברשתות החברתיות כדי למצוא אנשים עם תחומי עניין משותפים, ליצור חברויות חדשות ולשמור על קשרים קיימים (היימן, אולניק שמש ועדן 2014). עבור ילדים עם צרכים מיוחדים, הרשת החברתית מהווה פלטפורמה מיוחדת וייחודית להתפתחות אישית, ללמידה, להעשרה, למשחק וליצירת קשרים חברתיים שונים ומגוונים. ילדים הנמצאים על הרצף של לקויות תקשורת, למשל, מוצאים ברשת החברתית המקוונת מקום המאפשר פיתוח יכולות וגישור על הקשיים השונים אותם הם חווים במרחב הפיזי (Jackson et al, 2010). כך, עבור ילדים ונערים עם צרכים מיוחדים, אשר לעתים עלולים להימצא בקושי ביצירת קשרים חברתיים ונמצאים פחות באינטראקציות חברתיות בעולם הפיזי, העולם

הווירטואלי יכול להוות כלי להתנסויות חברתיות ולהיכרויות חברתיות חדשות. בנוסף לכך הרשת החברתית מסייעת רבות לילדים עם צרכים מיוחדים בהתפתחות תפיסת הדימוי העצמי, בביטחון העצמי ובתחושת שלמות אישית (Jackson et al, 2010).

בעוד שהרשת הינה מקור לרכישת מיומנויות ללמידה, לצמיחה, להתבגרות רגשית ולהתנסויות חיוביות, היא עלולה להוות גם פלטפורמה לפגיעות שונות ולהתנהגויות מסכנות ופוגעניות. לדוגמא, מחקרים מראים שילדים ומתבגרים עם הפרעת קשב והיפראקטיביות נתונים בסיכון רב להתנהג בבריונות ולהיפך לקרבת לקרבת לאלימות ברשת ובכלל (Bacchini, 2012). ילדים עם צרכים מיוחדים מחפשים ברשתות החברתיות קשרים חברתיים, משמעות ונראות, חיזוק למאפיינים אישיותיים, ויחד עם זאת מתקשים לעיתים בהבנת קודים חברתיים. התלמידים המאובחנים עם צרכים מיוחדים נתונים בסיכון רב להיות מעורבים באלימות ולהיות קרבת שלה (Kaukiainen et al., 2002).

כאמור, נמצא שילדים עם צרכים מיוחדים מתקשים לעיתים בזיהוי פגיעה ובהבנת התנהגות לא מותאמת או בזיהוי בקשות חריגות ומסוכנות (רוזנטל, 2014) לעיתים ילדים עם צרכים מיוחדים נוטים לתת אמון רב יותר באנשים מבוגרים או בעלי תפקיד וסמכות ואף באלו שמקיימים עימם קשר מקוון כיוון שהם רואים בפרטנר חבר אמת או אדם שרוצה בטובתם (Barge et al, 2002). בנוסף לכך, ישנם גורמי סיכון ייחודיים להתעללות או פגיעה מינית ברשת החברתית בבני נוער בכלל ובילדים עם מוגבלות וביניהם: ילדים עם ביטחון עצמי נמוך אשר מחפשים קשר להפגת הבדידות, ילדים מרצים, צייתניים, ילדים ממשפחות שבהן מערכת יחסים מורכבת, חוויות קודמות של התעללות מינית ופיזית, בידוד חברתי, דיכאון, חרדה ועוד. גורמים אלו עשויים להפוך ילדים ובני נוער עם מוגבלות שכלית או התפתחותית לפגיעים במיוחד לשידול מיני מקוון. תופעת זו הנקראת גרומינג (grooming), הוזכרה במאמרן של כץ ופילד (Katz, & Field 2022) כטיפול שבונה הפוגע בצורה הדרגתית אצל הנפגע את מציאותה והתרחשותה של הפגיעה.

כמו כן, מחקרים מראים שישנם גורמי סיכון ייחודיים, כגון בידוד חברתי וקושי בהבנת מצבים חברתיים, המגבירים בצורה משמעותית את הסכנה לפגיעה מינית של ילדים ונערים עם צרכים מיוחדים (Hawa, 2012; Lazuras et al., 2013). במחקר בו נבדקו השפעות גורמי הסיכון הקשורים לשידול מקוון של בני נוער, ולהתעללות מינית ופיזית, נמצא כי בידוד חברתי, בדידות, דיכאון, ושימוש בצי'אט נמצאו כמגדילים את הסיכון להיפגע מינית באינטרנט (Wells & Mitchell, 2013).

האלימות ברשת בעלת השפעה חברתית ורגשית שלילית על המעורבים בה. נפגעים ברשת בעלי צרכים מיוחדים דיווחו על מצוקה נפשית ופסיכולוגית כמו תסכול, אדישות, בדידות, עצב, דיכאון, כעס, הערכה עצמית נמוכה, קשיי הסתגלות חברתית או הימנעות חברתית (Kowalski & Limber 2007). על אף

הסכנות האורבות ברשת לילדים עם צרכים מיוחדים, המחקר בתחום זה עדיין לא גדול. בסקירה שיטתית שעסקה בפגיעות מיניות בילדים באינטרנט (Ali et al, 2021), נמצאו 57 מאמרים הנוגעים לשידול מיני מקוון. עם זאת, כשהוצלבו מילות המפתח לקות שכלית; לקות למידה; לקות התפתחותית; או אוטיזם, עם פגיעה מינית או שידול, מספר זה ירד לשני מקורות בלבד, כאשר בוצע חיפוש למחקרים אמפיריים על שידול מיני באינטרנט של בני נוער עם מוגבלות שכלית או התפתחותית נמצא רק מאמר אחד שתאם את אוכלוסיית ילדים בסיכון ברשת (Ali et al, 2021).

לאור האמור לעיל, נראה כי ילדים ובני נוער עם צרכים מיוחדים עושים שימוש נרחב ברשת האינטרנט. הם עשויים לעשות שימוש חיובי בכל הפונקציות שהרשת מאפשרת ובהן – למידה, משחק ויצירת קשרים חברתיים. יחד עם זאת, לעיתים קרובות השימוש באינטרנט נעשה בצורה לא מפקחת וללא תיווך, כך שהילדים עלולים להיחשף לסכנות רבות ובהן פגיעה מינית ושידול למעשים מיניים. נראה כי מאפיינים אישיותיים שונים ומאפייני המוגבלות עלולים להגדיל את הסיכון שבפגיעה ברשת. לכן, נדרשת היערכות ספציפית והתאמה של המערכות השונות כדי לספק מוגנות עבור הילדים בעלי הצרכים המיוחדים, במרחב המקוון.

הגנה על ילדים ברשת- מוקד ארצי 105

בינואר 2016 החליטה ממשלת ישראל על הקמת המטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת האינטרנט (מוקד 105), המהווה מטה לאומי אזרחי-משטרה למניעת אלימות ופשעה נגד ילדים ובני נוער ברשת האינטרנט (החלטת ממשלה 1006). המטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת האינטרנט כולל בתוכו את האגף האזרחי, מוקד ארצי 105 לקבלת דיווחי פגיעה ברשת האינטרנט ובניית מענים מותאמים, ויחידת משטרה 105 ייעודית למאבק בפשיעה נגד קטינים במרחב המקוון הכוללת מודיעין, ניטור וחקירות. המטה הלאומי פועל לצמצום תופעות האלימות והפשעה במרחב המקוון באמצעות פעולות הסברה לגלישה בטוחה, פעולות אכיפה ושיטור להגברת ההרתעה נגד עבריינות ברשת האינטרנט, והפעלת מוקד ארצי לפניות ולדיווח. המטה הלאומי פועל ליצירת סביבה בטוחה עבור ילדים ובני נוער במרחב המקוון. פניות למוקד 105 עשויות להתבצע על ידי ילדים ובני נוער, הורים, אנשי מקצוע וכלל הציבור הפונים למוקד בכל נושא של פגיעה בקטינים ברשת האינטרנט: דיווח מידי על פגיעות פליליות ברשת האינטרנט; דיווח על מקרי חירום ברשת האינטרנט - אובדנות ומצבי מצוקה; פגיעות מיניות ברשת האינטרנט; עבירות רשת; בריונות ברשת – ביוש, נידוי, חרם; בקשה לסיוע בהסרת תכנים פוגעניים; התייעצות וקבלת מידע על גלישה בטוחה. כיום מתקבלים למעלה מ-1000 דיווחים בחודש (כהן אביגדור וקצב, 2020).

מוקד 105 משלב את מישור האכיפה עם המישור הטיפולי והחינוכי על מנת להבטיח את ביטחונם של הילדים המשתמשים ברשת האינטרנט. למטה שותפים משרד הרווחה והביטחון החברתי, משרד

החינוך, משרד הבריאות, משרד המשפטים והמשרד לביטחון הפנים כמשרד מוביל. יחד עם כל חלקי המטה הלאומי, יחידה 105 במשטרת ישראל פועלים יחד ליצירת סביבה בטוחה עבור ילדים ובני נוער במרחב המקוון בדגש על הרשתות החברתיות ולחזוק תחושת הביטחון האישי של הקטינים ברשת האינטרנט. ישנם שני סוגי דו"חות המופקים במטה הלאומי 105 : (1) הסוג הראשון הוא דוחות העובדת הסוציאלית לפי חוק נוער, לסיכום תיאור הפגיעה והתהליך הטיפולי שניתן לנפגע. דוח זה נשלח לגורמי הטיפול בקהילה לצורך המשך טיפול ומעקב. (2) הסוג השני הוא דוח שנועד ללמידה סטטיסטית על כלל האירועים שטופלו במוקד, והוא משמש בעיקר לצרכי למידה ופיתוח מענים מותאמים. דוח זה הוא פנימי, וזמין לגורמי חוץ בחלקו.

ביתר פירוט, ביחס לדוחות העובדות הסוציאליות לחוק הנוער, צוות עובדות סוציאליות מחוזיות לחוק נוער עובדות במוקד 105 ומטפלות יחד עם שאר השותפות בצוות האזרחי משרדי החינוך, הבריאות וביטחון הפנים, באירועי הפגיעה השונים. בחלק ממקרי הפגיעה הקשים והמורכבים יותר, כאשר הן מזהות מצוקה מידית או פגיעה שדורשת תכנית מוגנות משפחתית על מנת לייצר הגנה מיטבית של הנפגע, הן כותבות דוח בסיום הטיפול שלהן על אירוע הפגיעה, בדוח הן מתמקדות במאפיינים של הנפגע ומשפחתו, בדינמיקה של הפגיעה, במאפייני הפוגע ככל שישנם והאינטראקציה עם הנפגע, במידע שמתקבל ממערכות החינוך או המשטרה, ומידע נוסף רלוונטי והמלצות להמשך טיפול.

לעומת זאת, הדוח הסטטיסטי סוקר את כלל האירועים שדווחו למוקד 105 במהלך אותו החודש ומנתח אותם בחלוקה לפי סיווג הכולל: סיווג לאירוע פלילי, אזרחי ומשולב, וכן לסיווג לפי גילאי הנפגעים והפוגעים, מקום מגורים, צורת הדיווח, מי המדווח, אפיוני תפקוד של הילדים, ועוד. בדוח הסטטיסטי ניתן למצוא התייחסות למספר האירועים על פי קטגוריות כגון: חרם, בריונות וביוש, התחזות, הטרדות ועבירות מין, ופוסטים שבני נוער כותבים על מצוקה אישית ועל אובדנות. לסיכום, מוקד 105 הינו חלק מהמטה הלאומי הכולל שותפות בין כמה משרדי ממשלה ומשטרת ישראל אשר בהחלטת ממשלה מוביל שינויי תפיסתי להגברת המוגנות במרחבי רשת האינטרנט על מנת לצמצם את אפשרויות הפגיעה בקטינים בכלל במרחב המקוון.

רציונל המחקר

לפלטפורמת האינטרנט, יש יתרונות רבים ופוטנציאל להשפעה רבה על יכולות הלמידה, פיתוח קשרים חברתיים והנגישות לעולמות תוכן מגוונים. יחד עם זאת, השותתות הממושכת ברשת עלולה

לחשוף קטינים למידע שאינו מתאים לגילם, לתכנים אלימים ומיניים, לסיכונים שונים וכן לאירועי פגיעה מגוונים ובכללם בריונות וביוש. הסיכון לחוות פגיעות שונות קיים עבור כל הילדים ובני הנוער הפעילים ברשתות החברתיות (היימן, אולניק, שמש, ועדן, 2014). נתונים שנאספו מהאוכלוסייה הכללית מעידים כי ילד אחד מתוך חמישה נחשף לתכנים מיניים לא מותאמים ולהצעות מיניות מטרידות ברשת החברתית, (מוניקנדס גבעון, 2021). כך גם מסקר שערך המשרד לביטחון פנים עלה כי כל ילד חמישי נחשף להטרדה מינית ברשת (כהן אביגדור ואחרים, 2019).

פגיעה מינית בילדות עלולה להיות בעלת השלכות הרסניות על מערכות יחסים חברתיות ובכלל זה, להביא להתפרצות של חרדה ודיכאון. הילדים הנפגעים עלולים להיות פגיעים יותר לקורבנות חוזרת, (Finkelhor et al, 2007) סיכון זה אף גדול יותר עבור ילדים עם צרכים מיוחדים בשל גורמי הסיכון השונים שנסקרו לעיל, ובהם – הקושי ביכולת להבין שנמצאים במצבי פגיעה ובידוד חברתי. (מור, 2012). אף על פי כן, בספרות המחקרית קיימים מחקרים מעטים שבחנו את התופעה של פגיעות ברשת בילדים עם צרכים מיוחדים, וכיוון שעולם הרשתות החברתיות הולך ומתרחב וכן השימוש בעולם המקוון תופס נפח שימוש נרחב, הרי שקיים צורך בהרחבת המחקר בתחום. מכאן, מטרת המחקר הנוכחי היא להרחיב את ההבנה הקיימת על תופעת הפגיעה המינית בילדים עם צרכים מיוחדים במרחב המקוון וללמוד על ההיבטים השונים של פגיעות מיניות בילדים עם צרכים מיוחדים ברשת האינטרנט: על דינמיקה של הפגיעה, על האופן שבו גורמי הסיכון משפיעים על הפגיעה, ואיך כל אלו משפיעים על קטינים עם צרכים מיוחדים שנמצאים ברשתות החברתיות. שאלות המחקר שהנחו את המחקר הנוכחי, הן: (1) מהם המאפיינים האישיים והחברתיים של ילדים עם צרכים מיוחדים שמעורבים בפגיעות ברשת?; (2) מהם המאפיינים הייחודיים של הדינמיקה של פגיעה מינית ברשת כלפי ילדים עם צרכים מיוחדים?; ו- (3) כיצד נחשפה הפגיעה? ומה הייתה התגובה של הילד ומשפחתו לגילוי? התרומה הפוטנציאלית של המחקר הנוכחי הינה בהרחבת ההבנה התאורטית והפרקטית של הפגיעה המינית בילדים עם מוגבלות ואופן ההתרחשות של פגיעות מיניות ברשת אצל ילדים עם צרכים מיוחדים. המודעות למציאות זו תחייב את הגורמים המטפלים והרגולטוריים להכיר וללמוד את התופעה, לבנות תכניות מותאמות, לפתח הכשרות מקצועיות להתמודדות עם התופעה ולפעול לצמצומה. בנוסף, ממצאי המחקר עשויים לסייע לגורמי המקצוע והמשטרה בתוך מוקד 105 לגבש מדיניות מותאמת לטיפול באירועים בהם מעורבים ילדים ונערים עם צרכים מיוחדים.

שיטה

מדגם המחקר

דוחות העובדת הסוציאלית לפי חוק הנוער

המדגם כלל 40 דוחות שכתבו עובדות סוציאליות לחוק הנוער, אודות פניות שהתקבלו למוקד 105 בין השנים 2019-2021, בשנים אלו הן טיפלו ב 1844 אירועים שונים של פגיעה מינית בקטינים, מתוך אותן אירועים הן כתבו 560 דוחות סיכום שנשלחו לגורמי הרווחה בקהילה אודות אירועי פגיעה מורכבים שדרשו המשך מעקב וטיפול של גורמי הרווחה בקהילה, מתוך 560 הדוחות נבחרו 57 דוחות שעסקו באירועי פגיעה בקטינים עם צרכים מיוחדים ומתוכן נבחרו 40 דוחות שכללו מידע רחב ורלוונטי על הפגיעה ושהיה ניתן לנתח את הדוח וללמוד ממנו על אירוע הפגיעה ואלו 40 הדוחות שנכללו במחקר זה, דוחות אלו עסקו באירועי פגיעה מינית בילדים ונערים עם צרכים מיוחדים, ברחבי רשת האינטרנט. הדוחות עסקו בילדים עם קשיים בתחומים הרגשי והנפשי, ילדים ליקויי למידה, תפקוד והסתגלות וילדים עם עיכובים התפתחותיים ושכליים. כמו כן, בדוחות אלו קיימת התייחסות לאופי הנפגעים ולמשפחתם, לפוגע, לדינמיקה שבין הפוגע לנפגע או הנפגעת ולמאפיינים אישיותיים נוספים. הדוחות נכתבו על ידי העובדות הסוציאליות במוקד 105 מיד בסיום טיפולן באירועי הפגיעה, הטיפול שלהן כלל שיח עם הנפגע בעצמו וכן עם הוריו, בשיח עם ההורים נאסף מידע חשוב ורגיש הנוגע למאפיינים השונים של הנפגע ומשפחתו וכן פרטים נוספים שנבחנו במחקר זה.

איסוף הנתונים ומהלך המחקר

מהלך המחקר כלל איסוף וניתוח דוחות אירוע שנכתבו על ידי עובדות סוציאליות מחוזיות לחוק הנוער בעקבות אירועים שדווחו למוקד 105 ושהן טיפלו בפגיעות באופן ישיר. לצורך איסוף הנתונים נקראו הדוחות וסומנו האמירות המרכזיות בדוח הנוגעות לאמירות של הורים ותיאור מצבם, אמירות של הנפגעים ותיאור מצבם וכן דינמיקה של הקשר הפוגעני בין הפוגע לנפגע כפי שהופיעה בדוח, לאחר מכן קודדו הדוחות למספרי אירוע ומעתה ואילך הן קיבלו התייחסות לפי הקוד. דוחות בהן לא נמצאו אמירות מרכזיות היכולות להצביע על מאפיינים ייחודיים או על דינמיקה של הפגיעה לא נכללו במחקר. הגישה אל הדוחות התאפשרה לחוקר בגין היותו מנהל תחום משרד הרווחה והביטחון החברתי במטה הלאומי, ובמסגרת עבודתו ממונה על קריאת כלל הדוחות ואישורם טרם שליחתם לגורמי הטיפול בקהילה. במחקר נותחו הדוחות הללו ונבחן המידע שנכתב בדוח הפגיעה, נבחנו המאפיינים השונים של הקטין הנפגע ומשפחתו, אופן חשיפת האירוע, מאפיינים שקשורים לדינמיקה מול הפוגע וההתנהלות

המשפחתית וכן לדינמיקה של הפגיעה על חלקיה השונים. בנוסף ובהתאם לאירועים השונים נותחו המאפיינים השונים הקשורים לדינמיקה בין הפוגע לנפגע ואיך במצבים מסוימים קטין עם מוגבלות נקלע לסיטואציה שבה הוא הופך להיות קורבן של פגיעה.

ניתוח הנתונים

המחקר הנוכחי עשה שימוש בניתוח תוכן תמטי (Braun & Clarke, 2006), המאפשר לזהות, לנתח ולהציג תמות במערך הנתונים באופן עשיר ומפורט, המביא לידי ביטוי את המורכבת המסתתרת בנתוני המחקר. הניתוח התמטי כלל שישה שלבים: (1) בשלב הראשון, נעשתה היכרות מעמיקה עם הדוחות הכוללת קריאה וקריאה חוזרת של הנתונים באופן פעיל, במהלכה התבצע רישום ראשוני של משמעויות, דפוסים ורעיונות התחלתיים לתמות אפשריות. (2) בשלב השני נעשתה יצירת קודים ראשוניים, המהווים קידוד של התכנים הבולטים ממערך הנתונים וארגונם לכדי יחידות משמעות בצורה שיטתית. קודים אלו היוו את הרעיונות הבסיסיים והגולמיים ביותר שנוצרו מהטקסט. (3) בשלב השלישי בוצע איתור תמות, הכולל מיון של הקודים שנוצרו לתמות אפשריות ואיסוף כלל הנתונים הרלוונטיים מכל הדוחות לכל אחת מהתמות שאותרו. כך נוצרה מפת תמות ותתי תמות ראשונית. (4) בשלב הרביעי בוצעה סקירת התמות, במטרה לבדוק האם התמות תואמות לקודים הראשוניים ושהתמות מבוססות כראוי, כך שכל המידע הרלוונטי נמצא בהן והן שונות בתכלית זו מזו. (5) בשלב החמישי נערכו הגדרת ושיום התמות, שכלל חידוד של כל תמה ובחינת הקשרים השונים אל מול התמות האחרות, שאלות המחקר והסיפור הכולל, בכדי לייצר הגדרות ברורות וכותרות מתאימות לכל תמה. (6) בשלב הסופי הופק דו"ח המחקר, המציג את סיפורם של נתוני המחקר באופן שיטתי ומורכב, המחדש את תפיסת העולם ביחס לתופעה הנחקרת וביחס לשאלות המחקר.

סוגיות אתיות

מחקר זה קיבל את אישור ועדת האתיקה של משרד הרווחה והביטחון החברתי. האישור הותנה בטשטוש כל הפרטים המזהים של הנפגעים ומשפחותיהם וכך נעשה. מתוקף תפקיד החוקר במשרד הרווחה, כלל הדוחות מרוכזים לבחינה ומעקב בספרייה דיגיטלית במחשבו המשרדי המאפשר גישה פרטית בלבד. כמו כן, בהתאם לאישור של ועדת האתיקה במשרד הרווחה והביטחון החברתי אין פרטים מזהים של הנפגעים או משפחותיהם. בנוסף לכך, דוחות האירוע נשארים חסויים ואינם פתוחים לציבור הרחב, ואף לא לאנשי מקצוע שאינם קשורים לטיפול הישיר באירוע, ולכן אין אפשרות להיחשף לפרטי הקטינים ומשפחותיהם או לפרטי כותבי הדוחות. לאחר קבלת אישור של ועדת האתיקה של משרד הרווחה והביטחון החברתי התקבל גם אישור לביצוע המחקר על ידי ועדת האתיקה באוניברסיטת תל אביב.

קריטריונים להערכת איכות המחקר

המחקר הנוכחי עומד בארבעת הקריטריונים להערכת איכות המחקר שנתבעו על ידי גובה (Guba, 1981): אמינות (Credibility), ניתן להעברה (Transferability), הסתמכות (Dependability) וניתן לאימות (Confirmability). הקריטריונים הרלוונטיים למחקר המוצע הם אמינות, ניתן להעברה וניתן לאימות. כך, ראשית ביחס לאמינות המחקר, המחקר הנוכחי עמד לביקורת עמיתים לכל אורך ניהולו. תהליך המחקר על כל שלביו לוה באופן אישי על ידי מנחת התזה פרופסור כרמית כץ, הנחייתה הצמודה אפשרה נקודת מבט נוספת, משמעותית וחיצונית על המחקר. בנוסף לכך, לאורך כל המחקר התבצעה ביקורת של חוקרות נוספות שנתנו משוב על תקפות ממצאי המחקר.

ביחס לעיקרון ה"ניתן להעברה", נקודה משמעותית עליה ניתן דגש במחקר זה הייתה תיאור באופן עשיר של הממצאים (שקדי, 2003). בשונה ממחקר כמותי-פוזיטיביסטי, במחקר האיכותני אי אפשר להכליל את הממצאים לאוכלוסייה רחבה יותר או לסיטואציות ומצבים שונים (Shenton, 2004), על החוקר במחקר האיכותני מוטלת אחריות לתת לקורא מידע קונטקסטואלי עשיר ומפורט ככל הניתן על מנת שהקורא יוכל בעצמו להסיק את מסקנותיו לגבי העברת הממצאים לסיטואציות אחרות ודומות ולאוכלוסייה עמה הוא עוסק. על כן המחקר נכתב בהתאם לעקרון השקיפות (Lincoln, & Guba, 1985). בפרק הממצאים, הדיווח כלל דוגמאות וציטוטים מתוך הדוחות השונים שנכתבו, ככל שאופן הדיווח ברור יותר הוא מאפשר לקורא לעקוב אחר תהליך הסקת המסקנות ולקבוע באיזו מידה מסקנות אלה משכנעות אותו (שקדי, 2003)

לבסוף, בכדי לממש את העיקרון השלישי "ניתן לאימות", במחקר זה ננקטו צעדים על מנת להבטיח ככל האפשר שהממצאים ינבעו מהכתוב בדוחות עצמם ולא מהדעות האישיות של החוקר (Shenton, 2004). מאחר ובמחקר איכותני החוקר הוא כלי המחקר העיקרי (Lincoln, & Guba 1985) וניסיונו כמו גם עמדותיו ותפיסותיו בעלי השפעה על כל שלבי המחקר ותוצאותיו – הכרחי שהחוקר יהיה מודע לתפיסות ועמדותיו ושיציגן בפני הקורא (Patton, 2002). עוד במחקר הנוכחי, כיוון שמדובר בחקר של דוחות אירוע המתארים את תהליך הפגיעה על פי סדר האירועים כפי שנרשמו במערכות הדיגיטליות מתחילת הדיווח, ישנה יכולת אימות גבוהה ביחס לפרטים השונים הנכתבים בדוח ומתוך כך גם לניתוח של המאפיינים השונים במחקר.

התמקמות החוקר

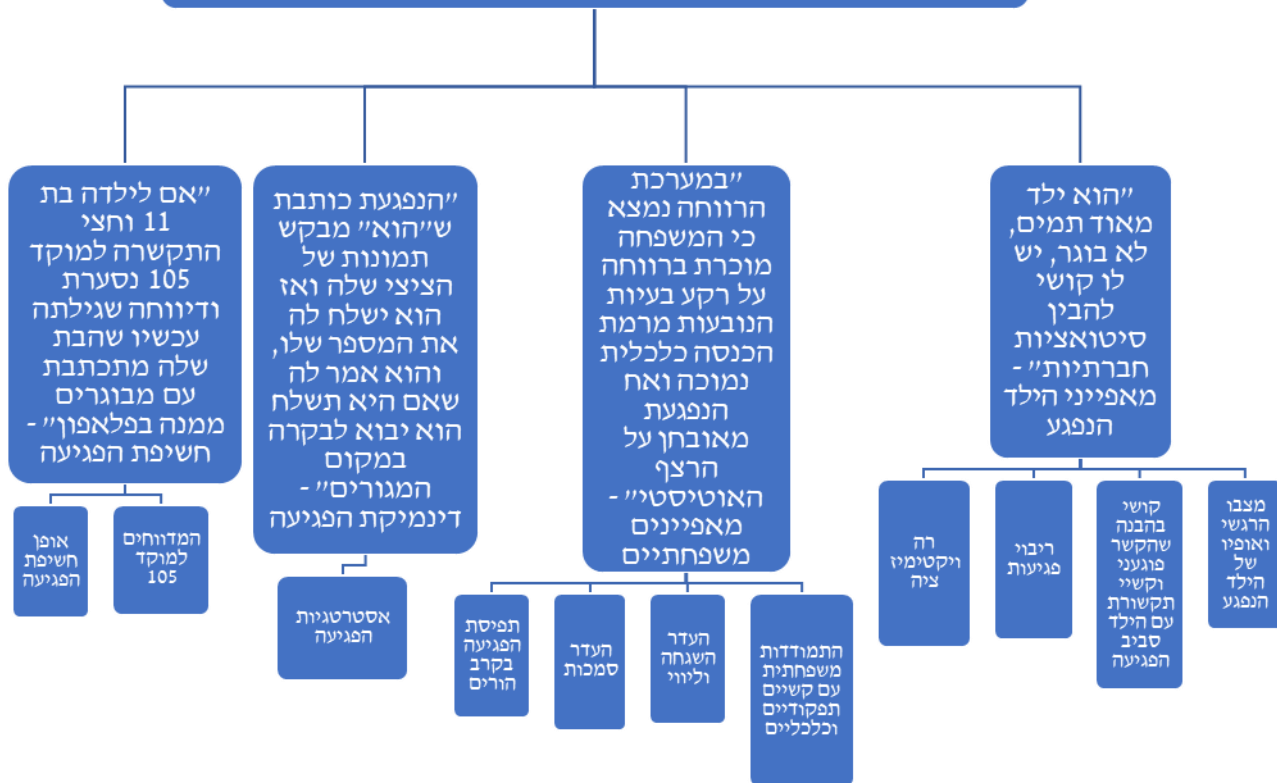
כחוקר במחקר זה חשוב לי להדגיש כי הגעתי למחקר זה לאחר חמש שנים בהן אני עובד במטה הלאומי כמנהל תחום במשרד הרווחה והביטחון החברתי ומוביל במטה הלאומי 105 את תחום ההגנה על קטינים ברשתות חברתיות. במהלך עבודתי קראתי מאות דוחות שנגעו לאירועים בהם נפגעו ילדים

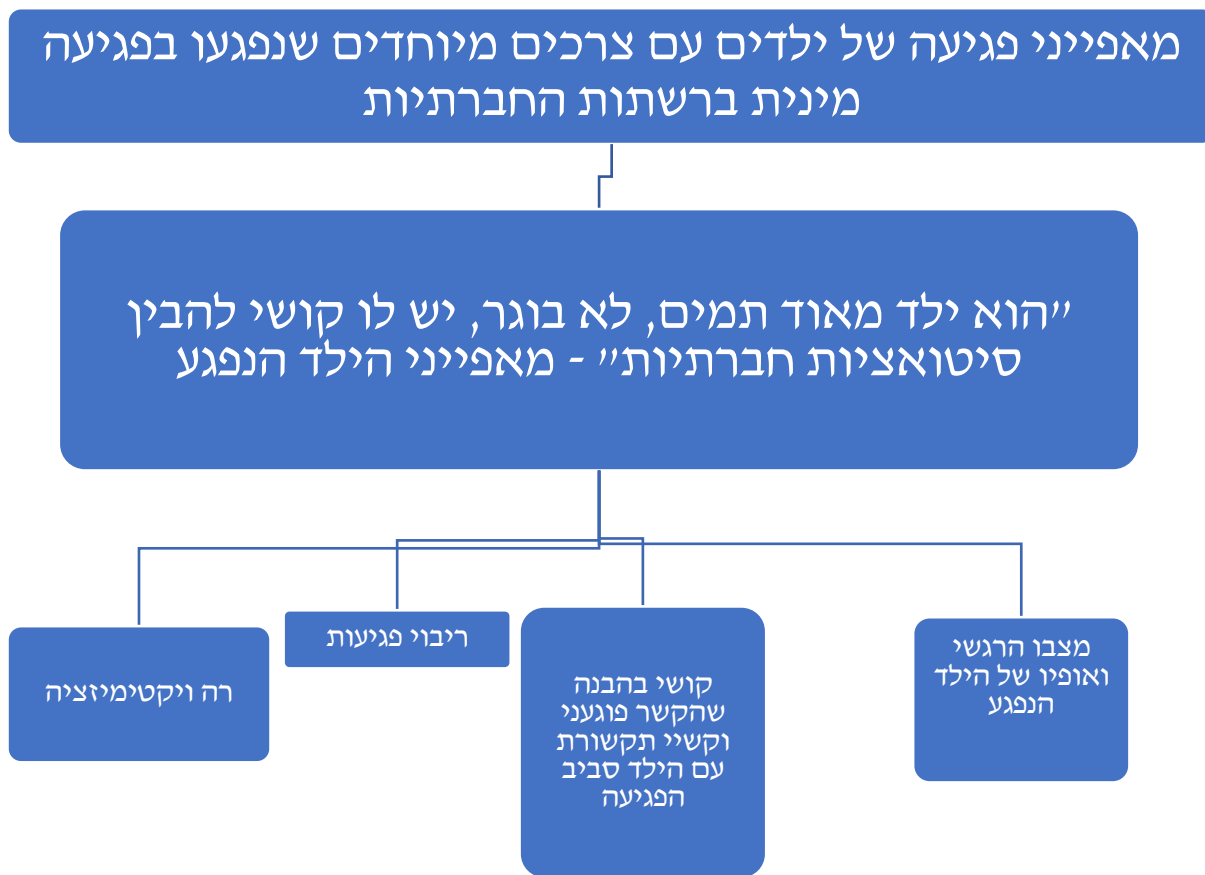
ברשת. באמצעות הדוחות פגשתי בקטינים שנפגעו ובמשפחות רבות. לעיתים ראיתי בדוח את המציאות המשפחתית על מאפייניה השונים ואת המציאות בה התרחשה הפגיעה. מחקר זה חשוב לי מאוד כדי לתת קול לאותן תחושות שמלוות אותי ונוגעות למציאות כואבת בה נבנית תשתית שבעקבותיה מגיעה פגיעה. מכאן, המחקר הנוכחי תוכנן ועוצב במטרה לצקת בסיס אמפירי עליו ניתן יהיה לגבש כלים שבאמצעותם יהיה אפשר לצמצם את אירועי הפגיעה.

ממצאים

מטרת המחקר הנוכחי הייתה להרחיב את ההבנה המחקרית והתאורטית של פגיעה מינית בקטינים עם צרכים מיוחדים ברשתות החברתיות; ללמוד על ההיבטים השונים הקשורים לתופעה זו, ובכך, ללמוד על הדינמיקה של הפגיעה, על האופן שבו גורמי סיכון משפיעים על הפגיעה, ואיך כל אלו משפיעים על קטינים עם צרכים מיוחדים שנמצאים ברשתות החברתיות. ניתוח הנתונים סייע בזיקוק ארבע תמות מרכזיות המלמדות על המאפיינים וההיבטים השונים של פגיעות מיניות בילדים עם צרכים מיוחדים במרחב המקוון: כך, התמה הראשונה (1) תעסוק במאפייני הילד הנפגע, במצבו הרגשי וכן באופן בו הוא תופס את הפגיעה. התמה השנייה (2) תתייחס למאפייני הוריו ומשפחתו של הנפגע, למצב הסוציאקונומי ואופן תפיסת הפגיעה על ידי ההורים. התמה השלישית (3) תתייחס לדינמיקה שבין פוגע לנפגע ולאסטרטגיות השונות אותן הפעיל הפוגע. לבסוף, התמה הרביעית (4) תעסוק בחשיפת הפגיעה כלומר, מי חשף את הפגיעה והאופן בו היא נחשפה.

מאפייני פגיעה של ילדים עם צרכים מיוחדים שנפגעו בפגיעה מינית ברשתות החברתיות

מנייתוח הדוחות ניתן למצוא התייחסות משמעותית לנפגע עצמו - למצבו הרגשי, ליכולות שלו, להבנתו את הפגיעה ועוד. תמה זו מרכזת את המאפיינים השונים של ילד עם צרכים מיוחדים שנפגע בפגיעה מינית ברשתות החברתיות כפי שעלה מתוך הדוחות. התמה עוסקת בתפקודו, התנהגותו ומצבו הרגשי של הילד הנפגע כמו גם בקשרים הקיימים עם בני משפחתו והוריו. בנוסף מתייחסת התמה לשאלה האם יש משהו במאפיינים אלו שהביא אותו לסיכון מוגבר לפגיעה.

מצבו הרגשי ואופיו של הילד הנפגע

מתוך הדוחות עולה כי, לעיתים, מצבו הרגשי של הילד מושפע ממאפיינים שונים כגון בדידות וצורך בקשר, ומאפיינים אישיותיים כמו תמימות, בושה, ריצוי ואף קושי להבין שנמצא בסיטואציה פוגענית. מאפיינים אלו עלולים להגדיל מאוד את הסיכון לחשיפה לפגיעה. בנוסף, ניכר כי לעיתים הפוגע מזהה את מצבו הרגשי או ההתנהגותי הפגיע של הילד עם הצרכים המיוחדים ומנצל זאת לפגיעה בו.

במקרה שלהלן עובדת סוציאלית שכתבה את דוח הפגיעה נחשפה לאבחון שנעשה לילד לאחר פגיעה קודמת במרחב הפיזי וכך נכתב בדוח המתאר את המקרה :

מהמידע המובא בדוח זה, נראה כי מדובר בקטין בעל מרכיבים אישיותיים ורגשיים של תמימות, חוסר הבנת מצבים חברתיים, מצוקה רגשית וחוסר במערכות תמיכה. אלו מעמידים אותו בסיכון לפגיעות מיניות חוזרות ומעלים את החשש לשלמו הפיזי והנפשי (מקרה 20).

כמו כן, בשיחה שהתקיימה עם אחותו של אותו קטין, היא סיפרה כי אף פעם לא אובחן, אולם למד במסגרות של חינוך מיוחד מאז שהיה קטן. כך היא תיארה את מצבו הרגשי :

הוא ילד מאוד תמים, לא בוגר, יש לו קושי להבין סיטואציות חברתיות (מקרה 20).

בדומה לכך, במקרה אחר כתוב בדוח כי הנפגע תמים ומרצה, ועם מצבים רגשיים לא יציבים :

הנפגע נותן אמון בכל אדם, תמים מאוד, קשה לו לזהות שמדובר באדם עם כוונות רעות, מאוד מרצה, מצבים רגשיים מתחלפים ולא ברורים (מקרה 1).

במקרה נוסף מציינת העובדת הסוציאלית בדוח את מצבו של הנפגע כפי שעלה מהשיח איתו ועם הוריו :

הנפגע סובל מקשיים רגשיים, זקוק לתשומת לב ויתכן וזאת הסיבה שהגיע למצב שנתן שינצלו אותו (מקרה 20).

במקרה אחר נמצא בדוח שהמצב הרגשי והתפקודי של הנפגעת סבוך וכנראה השפיע על תפקודה ברשתות החברתיות :

בשיחה שקיימתי יחד עם נציגת החינוך במוקד עם האם, היא סיפרה כי בתה משולבת בבית ספר לחינוך מיוחד עם אפיון של בעיות נפשיות. נמצאת במעקב פסיכיאטרי ומטופלת תרופתית (מקרה 35).

הציטוט הבא (מקרה 1) משקף את הצימאון של הנפגעת לקשר, נערה שעצם התייחסותו של הפוגע

אליה גורמת לה לבצע פעולות באופן מידי על מנת לרצות אותו ולקבל ממנו יחס ותקווה לקשר עתידי.

במקרה הזה ראינו שהפוגע גרם לנפגעת לשתף פעולה עם פוגע נוסף :

הנפגעת כותבת לפוגע ש"הוא" (פוגע נוסף הנמצא בהתכתבויות) מבקש תמונות של הציצי שלה והוא ישלח לה את המספר שלו, הפוגע ענה לה שאם היא תשלח הוא יבוא לבקרה במקום מגוריה (מקרה 1).

במקרה הבא נמצא בדוח שיועצת בית הספר מציינת את הרגישות של הנפגעת כגורם סיכון :

עוד ציינה היועצת כי היא לא מופתעת מהתנהגותה של הנפגעת כיוון שהיא נערה בסיכון, שמעשיה הינם על רקע הצורך שלה בתשומת לב (מקרה 22).

לאור המובא בתת הפרק הנוכחי, נראה כי ילדים רבים בעלי צרכים מיוחדים, זקוקים לתשומת לב

רבה ומשוועים לקשר, ליחס ולהבעת עניין בהם. זאת, בשילוב עם הקושי בהבנת סיטואציות פוגעניות,

קשיים רגשיים והתנהגותיים, תמימות והנטייה לתת אמון באנשים אחרים, אשר אופייניים גם הם בקרב ילדים עם מוגבלות, עלולים להגביר מאוד את הסיכון שלהם לפגיעה. אנשי המקצוע ובני המשפחה אשר צוטטו בתת הפרק הנוכחי, מציינים כי אפשר שהמאפיינים הללו עשויים להסביר במידה מסוימת הימצאותם בסיטואציה הפוגענית או את משך הפגיעה.

קושי בהבנה שהקשר פוגעני וקשיי תקשורת עם הילד סביב הפגיעה

בניתוח הדוחות נראה היה כי במקרים רבים ילדים עם צרכים מיוחדים מתקשים, בשל המאפיינים השונים של המצב הרגשי והתפקודי שלהם, להבין שהם מצויים במצב של פגיעה וניצול, וכן ישנו קושי של ההורים לשוחח עם הילד על הפגיעה ולתת כלים למניעת פגיעה עתידית, ישנו קושי של ההורים לשוחח עימם על מציאות שבה שיח מקוון שבו אדם זר מציע להם הצעות למעשים או התנהגויות שאינן תואמות לגילם ולמצבם הוא בעצם פוגע בהם. לדוגמא, מידע שנמסר מפי בן הזוג של אם הנפגעת:

חוקרת הרשת במוקד שטיפלה באירוע שאלה את בן הזוג (של האם) לשלומה של הבת והוא ענה שהוא מרגיש שהמקרה 'עובר לה מעל הראש', אין הבנה שמדובר באירוע לא תקין, ובוודאי לא תובנה עמוקה ומשמעותית (מקרה 10).

במקרה הבא מתואר מצב שהנפגעת לא מבינה שנמצאת בקשר פוגעני וממשיכה לחשוף עצמה למצבי פגיעה בעוד אם הנפגעת מתקשה להפסיק את המשך הפגיעה:

משיחתי עם האם התרשמתי כי הקטינה מצויה בסיכון רב וכי האם מתקשה לספק לה את המוגנות הנדרשת, היא נטולת סמכות, חוששת מתגובותיה של בתה וניכר כי הקטינה ממשיכה להתנהל כרצונה וחושפת את עצמה למצבי סיכון (מקרה 14).

גם בדוח הבא מתואר הקושי של האם לשוחח עם הבת על פגיעתה:

מדובר בקטינה כבת 11 אשר נחשפה להתכתבויות מיניות ושידול מצד כמה פוגעים לקיום מפגשים מיניים. אופן הקשר עם החשוד ותגובותיה לשידול, אינם ברורים, היות והאם ובעלה לא שלחו למוקד צילומי מסך של ההתכתבויות, לא שוחחו עם הקטינה בעניין ולא שמעו את גרסתה. נראה כי האם אינה יודעת כיצד לשוחח עם בתה על האירוע, בשל צרכיה המיוחדים והרגשיים והיא זקוקה לסיוע בכך (מקרה 38).

במקרה נוסף נמצא בדוח שהנפגעת משנה את גילה בלי לייחס משמעות לאמירת הגיל האמתי, אולי בשל רצונה בקשר חברי ועם מחשבה שהשיח המקוון תקין ואינה מבינה שנמצאת בקשר פוגעני:

בשיחות עם הגברים הנפגעת מסרה שהיא בת 15 ולאחד מהם אמרה שהיא בת 18 (מקרה 37)

בדוח נוסף נמצאה התייחסות לכך שהנפגעת משנה את גילה:

עוד מסרו ההורים כי ביתם אומרת לגברים הפוגעים כי היא בת 16 ולא מציינת את גילה האמתי וציינו כי בתם מפותחת מאוד ולא נראית בת 11 (מקרה 30).

במקרה אחר ציינה העובדת הסוציאלית בדוח את דאגתה לגבי יכולתה של הנפגעת להבין שהיא נפגעת: חשוב לציין, כי עולה תמונה מדאיגה באשר למצב הקטינה, ניכר כי היא חושפת את עצמה למצבי סיכון וכי התנהגותה במסגרת בית הספר מעידה על קריאה לעזרה (מקרה 13).
ובהמשך הדוח הוסיפה:

החשוד שלח לה סרטוני וידאו מיניים וביקש ממנה להצטלם בצורה כזו, והיא עשתה זאת ושלחה לו (מקרה 13).

באירוע הבא התנהגותה של הקטינה מתוארת בדוח ככזו שמתקשה להבין שהיא נפגעת:

במהלך השיחה נשאלה הקטינה שאלות בנוגע לאופי ההתכתבות ביניהם היא מסרה שאינה זוכרת על מה התכתבו, שיתפה שהוא שלח לה לווסטאפ סרטון פורנוגרפי וביקש ממנה לשוחח עמו בשיחת ווידאו, בשיחת הווידאו החשוד ביקש ממנה שתוריד את החזיה והיא נענתה לבקשתו (מקרה 11).

וגם במקרה הבא התנהגותה של הנפגעת עוררה תהייה לגבי הבנת מצבה:

לדבריה של האם רוב ההתכתבויות נמחקו, באלו שמצאה לא ניתן לראות את הסרטונים והתמונות, אך מההתכתבות ניתן להבין מה היא שלחה ושאינה מבינה את חומרת מצבה (מקרה 35).

המקרה הבא מתאר גם הוא את הקושי של הקטינה להבין שהיא נפגעת:

מבחינת השתלשלות הדברים ניכר כי הקטינה מבולבלת היא משנה פרטים וממזערת את הדברים שנעשו וההורים אינם מצליחים לשוחח עימה בעניין הפגיעה, ולא מצליחים למנוע את המשך הקשר עם הפוגע דבר אשר מקשה על המשך טיפול באירוע מול הנער החשוד בפגיעה (מקרה 17).

עם זאת, במקרים מסוימים נמצא בדוח כי התנהגות הנפגעת מראה סימנים לכך שהיא נמצאת בסיטואציה שאינה נעימה לה וכי קורה לה משהו לא טוב:

על פי דיווח מנהלת בית הספר, מחודש ספטמבר נראתה הנפגעת אפתית, עייפה, נרדמת בשיעורים, המורים בבית הספר פנו בשבוע השני של ספטמבר לרופאת המעון לבדוק האם התופעות הללו נגרמות עקב הטיפול התרופתי אותו מקבלת הנערה (מקרה 43).

במקרה נוסף, הנערה חושפת עצמה למצבי סיכון רבים שיכולים להעיד על התנהגות הקוראת לעזרה:

חשוב לציין, כי עולה תמונה מדאיגה באשר למצב הקטינה, ניכר כי היא חושפת את עצמה למצבי סיכון וכי התנהגותה במסגרת ביה"ס מעידה על קריאה לעזרה (מקרה 13).

ריבוי פגיעות

בחלק ניכר מהדוחות נמצא כי ילדים רבים שנפגעו, חוו פגיעות נוספות במקביל ומפוגעים שונים. לעיתים היו פגיעות אלו במרחב הפיזי ובמרחב המקוון, ולעיתים פגיעות חוזרות במרחב המקוון. כך למשל, באחד המקרים תואר כי ילדה צעירה מאוד, חשופה כבר למשך פרק זמן ממושך לפגיעות חוזרות ונשנות:

מתוך המתואר מתעוררת תמונה מדאיגה של קטינה כבת 11 אשר חשופה לניצול ופגיעה מינית

ברשתות החברתיות ואף במרחב הפיזי (מקרה 37).

במקרים מסוימים, ניתן להסביר את ריבוי הפגיעות באמצעות המאפיינים הרגשיים והאישיותיים של הילדים הנפגעים, אשר תוארו לעיל. כך לדוגמא, במקרה הבא שבו ציינה העובדת הסוציאלית בדוח את הצורך בהערכת סיכון למצבה של הקטינה משום שדווחו למוקד 105 מספר פגיעות:

כיוון שהתקבלו מספר פניות בעניינה של הקטינה אני מתרשמת שיש לעשות הערכה בנוגע למצבה

הרגשי והתפקודי של הקטינה ולהתאים מענה טיפולי לצרכיה (מקרה 15).

בדוחות שונים נמצאו עדות לכמה פוגעים כפי שמופיע בתיאור הבא, שבו נכתב בדוח שהנפגעת ניהלה שיח פוגעני וממושך עם מספר אנשים:

בצילומי המסך שהועברו למוקד נראה כי ההתכתבות עם הנערה כוללת קללות והתייחסות מינית

מחמישה פרופילים שונים (מקרה 4).

במקרה הבא ההורים שיתפו את חוקר הרשת במוקד 105 על כמה פוגעים שנמצאו בהתכתבויות:

פנו למוקד הוריה של הקטינה ומסרו כי בתם בת ה-11 חשופה לתכנים שלא לגילה בנוסף לכך מתכתבת, עם נערים וגברים שונים ושולחת להם תמונות וסרטונים מיניים שלה (מקרה 30).

במקרה הבא העובדת הסוציאלית במוקד התרשמה כי הנפגעת חשה צורך בקשר וקירבה שכנראה אלו גרמו לה להיכנס לקשרים עם פוגעים שונים:

להתרשמותי, מדובר בקטינה בסיכון, כבת 13 הנראית גדולה ביחס לגילה עם קשיים רגשיים ביחס

לדימויי גוף ולמקובלות בחברה, ברקע היו אמירות אובדניות שסביבם הייתה בהערכת סיכון. בשנה

האחרונה היו התנהגויות מיניות לא מותאמות לגילה, הבאות לידי ביטוי בניהול קשרים מיניים

ברשת עם נערים ובחורים הגדולים ממנה, הכוללים התכתבויות מיניות עימם, צילום ושליחה של

תמונות וסרטונים מיניים של עצמה, לאחרונה היא החלה להיפגש עם אחד מהם גם במרחב הפיזי בשעות הלילה, כאשר הוריה ישנים (מקרה 42).

רה ויקטימיזציה

בדוחות הבאים יוצגו אירועים של קרבנות חוזרת של הנפגעים בפרקי זמן שונים, קרבנות חוזרת מתגלה תוך כדי שיח עם ההורים או עם אנשי מקצוע שכבר מכירים את הנפגע:

מהידוע לנו בנוסף לפגיעה ברשת החברתית שטופלה במוקד, הנער עבר פגיעה מינית מתמשכת מצד מבוגר אותו הכיר. הוריו לא יודעים על שתי הפגיעות שעבר והקטין לא קיבל טיפול ייעודי מותאם (מקרה 20).

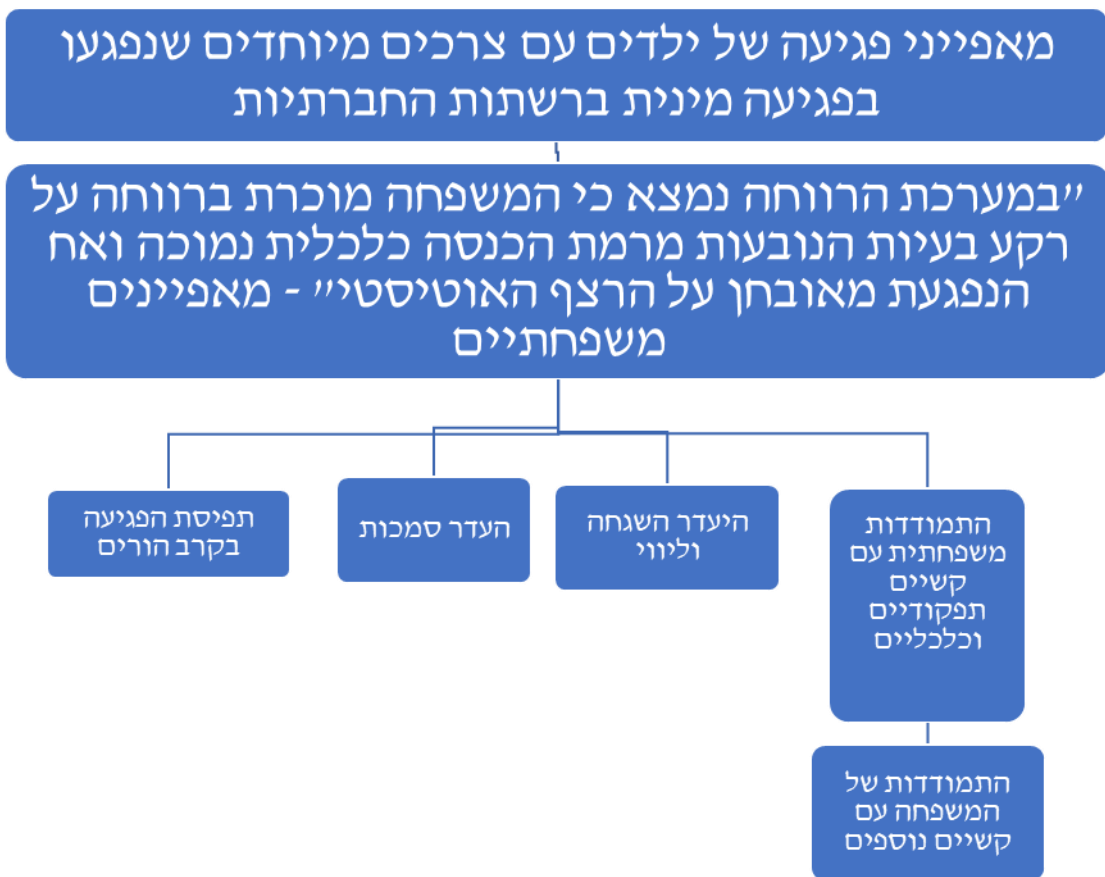
במקרה נוסף שבו נפגעה נערה עלה מהדוח כי:

בבדיקת רקע שנעשתה במוקד נמצאו על שמה של הנפגעת מספר תיקים שבהם הייתה מעורבת כקורבן וחשופה להטרדה מינית (מקרה 23).

כמו כן, במקרה הבא נמצא בדוח שאב שדיווח על פגיעה במרחב המקוון, הוסיף שבתו נפגעה גם במרחב הפיזי:

עוד שיתף האב בשיחתו עם המוקד, כי בתו עברה אונס והטרדה מינית בילדותה והוא חושש שהאירועים קשורים אחד לשני (מקרה 32).

לאור כל האמור בתמה זו, נראה קשר בין מאפיינים רגשיים שונים של ילדים עם צרכים מיוחדים לבין התרחשותן של פגיעות ברשת. ניכר כי במקרים רבים קיים אצל הקטין צורך רגשי לתשומת לב, להקשבה ולקשר חברתי מחד ומאידך תמימות וקושי בהבנה של קווי ההתנהלות ברשתות החברתיות. שילוב הגורמים הללו עלול להוביל הן לעליה ברמת הסיכון להיפגע ברשת והן לעליה בסיכון לרה-ויקטימיזציה וריבוי פגיעות הן ברשת והן במרחב הפיזי.

מניתוח הדוחות עולה כי בהרבה מהאירועים משפחותיהם של ילדים שהופנו לטיפול במוקד 105 מוכרות לשירותי הרווחה סביב קשיים שונים; ובהם: מצב סוציאקונומי נמוך, קשיים תפקודיים של ההורים או קשיים נוספים של בני משפחה אחרים ובשל צרכים שונים הקשורים להתאמת שירותים לילד עם הצרכים המיוחדים. בדוחות נמצאו תיאורים הנוגעים למאפיינים שונים בתפקוד המשפחתי של משפחות הנפגעים, ובהם התייחסות למצב כלכלי, לדוגמא:

במערכת הרווחה נמצא כי המשפחה מוכרת ברווחה על רקע בעיות הנובעות מרמת הכנסה כלכלית נמוכה ואח הנפגעת מאובחן על הרצף האוטיסטי (מקרה 23)

התייחסות נוספת נמצאה לתפקוד ההורי ולקשר של ההורים עם הילד שנפגע:

לא ניתן היה לטפל בנפגעת היות וההורים לא שלחו למוקד צילומי מסך של ההתכתבויות, לא שוחחו עם הנפגעת בעניין הפגיעה, לא שמעו את גרסת ביתם וניכר היה שלא היו פנויים לשתף פעולה (מקרה

כמו כן, הייתה התייחסות לקשיים והתמודדויות של בני משפחה נוספים:

בבדיקה במערכות המשטרה במוקד התברר שלנפגעת יש אח שמוכר למשטרה גם על רקע של אלימות, במערכות הרווחה ההורים מוכרים על רקע קשיים בריאותיים וכלכליים והנפגעת מוכרת כנערה במצוקה (מקרה 22).

לאור זאת, התמה הנוכחית תעסוק בהתמודדות המשפחתית עם קשיים תפקודיים, כלכליים ונוספים; תבחן את היעדר ההשגחה והליווי ההוריים והיעדר הסמכות ההורית לנוכח הקשיים המשפחתיים. לבסוף, יוצגו ממצאי המחקר בנוגע לתפיסת הפגיעה בקרב ההורים.

התמודדות משפחתית עם קשיים תפקודיים וכלכליים

בחלק מהדוחות נמצאה התייחסות למצבם התפקודי של ההורים וכן למצב הכלכלי של משפחת הנפגע. בממצאים הבאים יש עדויות למצב סוציאקונומי ותפקודי של המשפחה:

המדווחת שיתפה כי משפחתה של הנפגעת מפורקת, האחות לא נמצאת בבית, האבא מורחק מהמשפחה והאימא בטיפול נמרץ (מקרה 21).

כך גם בדוח נוסף, ישנה התייחסות למצב המשפחתי:

בבדיקה שנעשתה במערכת הרווחה נמצא כי המשפחה מוכרת לגורמי הרווחה על רקע בעיות הנובעות מרמת הכנסה ואבטלה זמנית (מקרה 2).

בדומה לכך, בדוח הבא ישנו תיאור של מצב המשפחה המעיד על קשיים תפקודיים המשפיעים על יכולת ההתמודדות ההורית:

המשפחה מוכרת ברווחה על רקע בעיות תפקוד האם, בעיות יחסים בין הורים לילדים ויחסים מעורערים עם הסביבה והקהילה (מקרה 37).

כך גם בדוח נוסף שבו קיימת התייחסות למורכבות התפקודית של ההורים:

בבדיקה במערכות משרד הרווחה נראה כי משפחתו של הקטין מוכרת לאגף הרווחה ללא השמה במסגרות של אגף הרווחה, אך ההורים מטופלים בתחנה לטיפול משפחתי וזוגי סביב עניינים כלכליים (מקרה 34).

בדוח הבא נמצא שהמשפחה מוכרת לאגף הרווחה בשל תפקוד נמוך בתחום התעסוקתי:

המשפחה מוכרת זמן רב ברווחה בשל העדר יציבות תעסוקתית (מקרה 30).

לאור זאת, עולה כי משפחות רבות שאודותיהן התקבלו דיווחים במוקד 105 בשל פגיעה מינית מקוונת בילדים עם מוגבלות, עלו קשיים תפקודיים וקשיים כלכליים. החלק הבא מתאר התמודדויות נוספות של המשפחות שעלו במדגם המחקר.

התמודדות של המשפחה עם קשיים נוספים

בכל מה שקשור לקיומם של קשיים משפחתיים, מתוך הדוחות עלה ממצא חשוב נוסף הקשור לריבוי התמודדויות של ההורים והמשפחה. בדוחות נמצא כי ישנם מצבים בהם ההורים מתמודדים עם קשיים רבים ויחד עם זאת נדרשים להיות פנויים וזמינים לטפל בצרכיו השונים של ילדם ובתוך זה לסייע בכל הקשור לשימוש נכון בעולם הרשתות החברתיות. בדוחות השונים נמצא שההתמודדות המשפחתית עם הצרכים השונים, יחד עם מאפיינים רגשיים של הנפגע כפי שנמצא בתמה הראשונה עלולה להגביר את הסיכון לפגיעה ברשת. בציטוט שלפנינו עולה כי המצב המשפחתי מקשה על ההורים להתפנות ולהתייחס לצרכים השונים של הנפגע:

אב דומיננטי וקשה, האם אוהבת, אך חלשה מול האב, הנפגע סובל מקשיים רגשיים, זקוק לתשומת לב ויתכן וזאת הסיבה שהגיע למצב שבו התרחשה פגיעה, עוד הוסיפה האחות שהנפגע הוא ילד מאוד צייתן מול אנשים זרים (מקרה 20),

בדוח הבא נמצא שבשל הקשיים המשפחתיים המורכבים והקושי לבנות תכנית מוגנות לנפגע, מציעה העובדת הסוציאלית את ההשמה במסגרת פנימייה כמענה טיפולי ומוגנות לנפגע:

מהמתואר עולה תמונה של אירוע פגיעה מינית קשה, אשר מתלווים לה קשיים משפחתיים ואישיים רבים, מדובר בקטין עם רקע נפשי מורכב, אשר זקוק לתוכנית מוגנות ולתמיכה רגשית בקהילה עד אשר ישתלב במסגרת חוץ-ביתית אשר תיתן מענה לצרכיו המורכבים (מקרה 5).

במקרה הבא, מתוארים הקשיים ההוריים ככאלה שגורמים לפגיעה נוספת בתוך התא המשפחתי:

לנפגעת קיים תיק בו היא קורבן לתקיפה ע"י אביה, שכנה ראתה את האב מכה את בתו ודיווחה על כך לעובדת הסוציאלית לחוק הנוער, לאב יש רישומים פליליים בנושאים שונים (מקרה 37).

במקרה נוסף מתוארת משפחה עם קשיים רבים, וכן קשיים רגשיים שונים של הנפגעת:

האם שיתפה כי ביתה נמצאת במצוקה נפשית ללא קשר לאירוע הפגיעה ברשת, בשל נסיבות אישיות ומשפחתיות רבות כמו התמודדות עם מחלת סרטן מגיל צעיר ואשפוז ממושך בבית חולים, התמודדות עם צלקות גופניות המשפיעות על הדימוי העצמי שלה, לקות שמיעה, נידוי חברתי, אובדן

סבא שהיה דמות משמעותית עבורה, הייתה עדה לניסיון אובדני שעשתה אחותה הגדולה וגירושי הוריה (מקרה 38).

כפי שעולה מתיאורים אלו, נראה כי חלק ניכר מהמשפחות שעלו במדגם המחקר, מתמודדות עם קשיים רבים פרט למוגבלות של הילד הנפגע; ובהם, קשיים כלכליים, חיים בצל אלימות במשפחה, עמידה בפני הוצאה חוץ ביתית ועוד. היבטים אלו מעלים תמונת מציאות מורכבת ורבת התמודדויות אשר מדגישה הקשרים חברתיים ומשפחתיים חשובים שבהם מתרחשת הפגיעה ברשת. בהמשך התמה הנוכחית, ידונו ביתר הרחבה הקשרים נוספים ובהם העדר ההשגחה והליווי ההוריים שניתן להסביר במידה מסוימת גם על ידי ההתמודדויות המשפחתיות הרבות.

העדר השגחה וליווי

עוד עלה מתוך הדוחות כי בפעמים רבות קיימת מציאות שבה מחוסר פניות של ההורים, ילדים עם צרכים מיוחדים נשארים ללא השגחה או ליווי בשימוש ברשתות החברתיות. מציאות זו עלולה להגדיל את הסיכון להתרחשותה של פגיעה:

פנתה אחותה של הקטינה ודיווחה כי אחותה צילמה את עצמה בעירום מול המראה ופניה חשופות ובטעות העלתה את זה לסנאפצ'אט (מקרה 22).

במקרה הבא ציינה כותבת הדו"ח את המורכבות המשפחתית והאישית של הנפגעת הזורשת יחידות זמן רבות של טיפול והתייחסות. בשל הצרכים הרבים, ישנה דאגה ליכולתם של ההורים למצוא את משאבי הזמן וההתייחסות הרגשית להתפנות גם לבניית תכנית מוגנות ברשת ולכן נדרשת מעורבות חיצונית:

בעקבות המציאות המשפחתית המורכבת בשל קשייה הבריאותיים, הרגשיים והחברתיים של הקטינה, מתעצמת הדאגה למוגנות הפיזית והנפשית המצריכה התערבות השירותים הרלוונטיים בהערכת מצבה, צרכיה והנגשת מענים מתאימים לה ולמשפחתה (מקרה 38)

במקרה הבא קיימת התייחסות ישירה לכך שהקטינה הנפגעת נמצאת ברשתות ללא הדרכה או השגחה:

נראה שהיא נמצאת בקבוצות וואטספ רבות, לא שומרת על התנהלות בטוחה ברשת, יוצרת קשרים מפקפקים, ומתקשה להבין סיטואציות חברתיות (מקרה 1),

בדוח הבא נכתבה המלצה מפורשת של עובדת סוציאלית להשגחה קבועה על הנפגעת כיוון שהפוגע מצליח לנהל את הנפגעת בלי נוכחות של ההורים או גורם מכוון אחר:

הפוגע מצליח לנהל את הנפגעת בלי הורה שיפקח או ידריך את הנפגעת, לדברי האם, בטלפון יש סרטונים מיניים שהבחור מהצד השני, שידל את ביתה לצלם את עצמה עושה (מקרה 37).

ואף באירוע הבא ציינה כותבת הדוח את הצורך בליווי והשגחה:

נוכח המתואר, כי מדובר בקטינה על הספקטרום האוטיסטי, שנפגעה וזקוקה להמשך טיפול והדרכה, המידע מועבר אליכם לצורך המשך התערבות מול הקטינה ומשפחתה (מקרה 18).

כפי שעולה מתיאורים אלו, נראה כי חלק ניכר מהמשפחות מתמודדות עם קשיים שונים שנוספים על הקשיים השונים בגידול ילדים עם צרכים מיוחדים והם מייצרים מציאות בה יש חסר במשאבי זמן ופניות להשגחה והדרכה בכל הקשור להתנהלות ברשתות החברתיות, מצב זה עלול להוביל כפי שראינו בדוחות למציאות בה ילדים נמצאים שעות רבות ונכנסים למצבי פגיעה ברשתות האינטרנט.

העדר סמכות

בממצאים הבאים יש התייחסות בדו"חות לקושי של ההורים להוות גורם סמכותי שיכול להדריך את הקטין בשימוש ברשתות החברתיות. העדר סמכות הוא קושי בולט ביכולת של ההורים לשוחח עם הנפגע על הפגיעה אותה חווה, להדריך אותו, ליעץ איך אפשר להימנע מפגיעה או לפנות לסיוע כאשר הוא נתקל במשהו מטריד. כמו גם הקושי בהצבת גבולות שיכולים לצמצם את מרחב הפגיעה:

מעבר לכך שהנפגעת זקוקה לטיפול אינטנסיבי, ניכר שההורים זקוקים להדרכה והחזקה בטווח המיידי על מנת שיוכלו להמשיך ולהיות כתובת משמעותית במשפחה (מקרה 10)

גם המקרה הבא מציג את חוסר האונים של האם להוות דמות מכוונת ומדריכה:

מדובר בהודעות וסרטונים קשים מאוד של בתה ושל עוד ילדים שמנהלים קשרים עם גברים מבוגרים ומצלמים את עצמם במצבים מיניים. האם הדגישה שמדובר בסרטונים קשים מאוד ושהיא מזועזעת ומרגישה אבודה בעיקר משום שאין לה שום יכולת לדבר עם ביתה כי ממילא היא לא תקשיב לה ואינה יודעת מה לעשות (מקרה 37).

ובמקרה הבא ציינה כותבת הדוח את חששה של האם מהתגובה של ביתם, בעיקר בשל הקושי להוות גורם סמכותי שיוודע להציב גבולות ולעצור תגובה קיצונית:

ביתם אינה יודעת על פנייתם למוקד והם מפחדים שבמידה והיא תדע על כך היא עלולה להשתולל, ואף לסכן את עצמה (מקרה 30),

ובהמשך הוסיפה כותבת הדו"ח שההורים שיתפו אותה בחוסר היכולת שלהם לפקח ולהדריך את ביתם:

ההורים מרגישים חסרי אונים אל מול ההתנהלות המינית הלא מותאמת של בתם, הם מוצפים ברגשות של דאגה, תסכול, כאב, פחד ואכזבה קשה מבתם ואף אומרים לה זאת (מקרה 30).

במקרה הבא תיארה כותבת הדו"ח את קשייה של האם להיות דמות משמעותית מכוונת ומשגיחה עבור ביתה :

משיחתי עם האם התרשמתי כי הקטינה מצויה בסיכון רב וכי האם מתקשה לספק לה את המוגנות הנדרשת, האם נטולת סמכות, חוששת מתגובותיה של בתה וניכר כי הקטינה ממשיכה להתנהל כרצונה וחושפת את עצמה למצבי סיכון נוספים (מקרה 14).

במקרה הבא נמצאה תגובה של חוסר אונים וקושי לפעול מול הפגיעה :

האם הדגישה שמדובר בסרטונים קשים מאוד ושהיא מזועזעת ומרגישה אבודה ולא יודעת מה לעשות, האם ביקשה סיוע בשליחת ניידת או סיוע כלשהו אחר כי היא לא יודעת מה לעשות. בדיווח צוין שהאם לא הפסיקה לבכות. (מקרה 33).

לסיכום נמצאו בדוחות ממצאים המתייחסים לקושי של ההורים להיות מחד מנחים ומדריכים כדי לצמצם את המציאות בה ילדיהם עם צרכים מיוחדים נפגעים ברשת האינטרנט ומאידך עם סמכות על מנת לטפל באירוע ולהפסיק את הפגיעה. כלים אלו יכולים מאוד לחזק את ההורות ולהגביר מוגנות.

תפיסת הפגיעה בקרב הורים

לתפיסת הפגיעה אצל ההורים יכולה להיות השפעה רבה על אופן הטיפול בפגיעה, אך בעיקר על הצלחת התהליך הטיפולי על הנפגעים, הורים שמבינים את חומרת הפגיעה ומגייסים כוחות להתמודדות משפיעים גם על שיתוף הפעולה של הנפגע, בחלק מהדוחות נמצאה התייחסות לכך שהורים רבים מתקשים לקבל את עצם קיומה של הפגיעה או את משמעותה ולהבין את השלכותיה. כך לדוגמא, באחד המקרים :

הוסבר לאם כי היא יכולה ללכת עם הנפגע למרכז ההגנה או שהנפגע ילך עם אביו או אח גדול והאם כל הזמן השיבה בשיחה ב טוב בסדר, אם זה חמור תיקחי את, אם זה חמור תראי מה את יכולה לעשות, ובאופן כללי נראה היה כי היא אינה מבינה עד הסוף את חומרת האירוע (מקרה 3).

במקרה הבא ניסתה האם להסביר את הפגיעה בביתה מתוך רצון למזער את היקף הפגיעה או משמעותה :

באירוע הנוכחי נפתח תיק פלילי מתוכו עולה כי במסירת העדות האם סירבה שבתה תיחקר בעניין הפגיעה המינית, בחקירה האם מסרה שלא בטוח שזה היה ככה, ושהנפגעת שיתפה את אחותה הגדולה, שהיו רק השיחות המיניות שלה עם אחריים (מקרה 37).

במקרה הבא ציינה כותבת הדוח את חוסר האמון של האם במערכות השונות ואת האמביוולנטיות שלה לגבי פוטנציאל ההליך הטיפולי :

האם מבינה שבתה זקוקה למענה רגשי וציינה שבעבר טופלה במשך כשנה בשרות הפסיכולוגי, אולם הטיפול לא הביא לשיפור במצבה. לדברי האם, היא פנתה ליחידה לטיפול בנוער של הרווחה, עוד הוסיפה שבשל קשייה הרגשיים של ביתה היא לא תשתף פעולה בחקירה ולכן אין טעם לפנות להליך פלילי (מקרה 38).

במקרה הבא תיאר אח הנפגע את תגובת האם כמנסה להקטין את חומרת האירוע :

האח של הנפגע סיפר שאימא שלו יודעת על המקרה של הפגיעה מהתחלה ושאימו של הפוגע היא חברה שלה, הוא יודע שאימא שלו תרצה לעשות כמה שפחות נזק לאם הפוגע ושהדבר יישכח (מקרה 3).

לסיכום נמצאו בדוחות מצבים בהם ההורים מתקשים לתפוס ולהבין את אירועי הפגיעה כפי שאכן התרחשו ויש לזה השפעה רבה על הנפגע עצמו, איך הוא יבין ויתפוס את האירוע ואיך הוא ישתף פעולה עם המענה הטיפולי.

לאור כל האמור בתמה זו, נראה קשר בין מאפיינים משפחתיים והוריים לילדים עם צרכים מיוחדים לבין התנהלות והתנהגות ברשת האינטרנט ועד להתרחשות של פגיעות ברשת וכן השפעה לעיתים של התפקוד ההורי גם על תפיסת הפגיעה. הורים המתמודדים עם ריבויי משימות נמצאים לעיתים בקושי להיות פנויים להדריך וללוות את הקטין לשימוש מוגן ברשת האינטרנט, לעיתים הקושי להדריך וללוות לפני השימוש מתחבר לקושי להשגיח, לזהות ולעצור אירועי פגיעה. שילוב הגורמים השונים הנוגעים להורים ולמשפחות של ילדים עם צרכים מיוחדים עלול להוביל לעליה ברמת הסיכון להיפגע ברשת, למציאות של רה ויקטימיזציה, לתפיסת הפגיעה אצל ההורים, ליכולת לזהות ולהפסיק פגיעה ולהשפיע אף על והתהליך הטיפולי.

בתמה זו ישנה התייחסות לאינטראקציה שהייתה בין הפוגע לנפגע ולמניפולציות אותן הפעיל הפוגע על הנפגע עד לביצוע הפגיעה. יש לציין כי למעט ממצאים הנוגעים לדינמיקה שהייתה בין הפוגע לבין הנפגע, בדוחות כמעט ולא הייתה התייחסות למאפייני הפוגע מאחר והדוח נכתב אל גורמי הטיפול בקהילה שעניינם טיפול בנפגעים.

אסטרטגיות הפגיעה

מאפייני רשת האינטרנט מאפשרים מרחב גדול של פעולות שמסייעות מאוד לטשטוש פרטים מזהים, לנגישות רבה, לתקשורת בלא גבולות וכל אלו מאפשרים לפוגע לבצע עבירות, במחקר זה ניתן דגש לפוגעים שמנצלים את המאפיינים השונים של רשת האינטרנט ובעזרת אסטרטגיות שונות מבצעים עבירות מין נגד ילדים עם צרכים מיוחדים, בתמה זו נראה דוחות שמתארים את האסטרטגיות השונות בהן השתמש הפוגע כדי לבצע פגיעה.

טשטוש זהות מגדר וגיל אמיתיים

כפי שעולה מהדוחות, המרחב המקוון מאפשר טשטוש זהות ואנונימיות, ובמקרים רבים המשתמשים ברשתות החברתיות משנים את פרטיהם. פוגעים מסתייעים בשינוי גיל ומגדר לאתר קורבנות פוטנציאליים, להתחבר אליהם ולבצע את זממם. בדוחות נמצא כי שינוי גיל ומגדר משמשים את הפוגע כאסטרטגיה ליצירת שוויוניות ושותפות עם הנפגע ובכך מייצרים תחושת אמון, כפי שמופיע במקרה הבא:

הקטין סיפר שהוא שוחח עם מישהי בפייסבוק, שהציגה את עצמה כאישה, אולם התברר שמדובר בגבר, במהלך הקשר עמה, הוא העביר לה תמונות מיניות ועכשיו היא סוחטת אותו, מאיימת בהפצה ומבקשת כסף בתמורה למחיקת התמונות (מקרה 20).

במקרה נוסף נמצא שהפוגע משנה את מינו כדי ליצור קשר עם הנפגעת:

התקשרה הקטינה ודיווחה כי שוחחה בתקופה האחרונה עם פרופיל שבהתחלה הזדהה כילדה ובהמשך כילד (מקרה 13).

במקרה הבא נמצא כי הפוגע שינה את גילו:

האם שיתפה שביתה יצרה קשר באינסטגרם ובהמשך קיימה יחסי מין עם בחור שאמר לה שהוא בן 17 והתגלה כבן 21 (מקרה 35).

במקרה הבא נמצא שהפוגע נוקט בטשטוש גיל ומגדר כאחד:

התקבלה שיחה טלפונית במוקד 105 ובה אבא לקטין דיווח על כך שפרופיל אינסטגרם שהזדהה בתור ילדה בת 13 יצר קשר עם הבן שלו בן ה-12 ואף שידל אותו לבצע בעצמו מעשים מיניים ולאחר מכן החל לסחוט אותו (מקרה 41).

באסטרטגיה זו של שינויי מין ומגדר כפי שנמצא בדוחות מצליח הפוגע לבנות קשר ראשוני עם נפגע פוטנציאלי ובהמשך להגיע לשיחות פרטיות ואז לבצע פגיעה. לעיתים לאחר שנוצר הקשר הראשוני והשיחה הפרטית מזהה הפוגע את הנפגע ואת המאפיינים השונים כפי שראינו בתמה הראשונה ובהתאם מבצע את הפגיעה.

נוכחות משמעותית של הפוגע בעולמו של הילד הנפגע

כחלק מהאסטרטגיות אותן מפעיל הפוגע טרם הפגיעה עולה כי הוא מחזר אחרי הנפגע, בונה עמו קשר בעל משמעות, מייצר תלות ואף הזדקקות לקשר, ובכך בונה נוכחות ומשמעות בחייו. בניתוח הדוחות נמצא שתדירות שימוש רבה ברשתות החברתיות יוצרת נוכחות תכופה של הפוגע בעולמו של הנפגע וגורמת לנפגע לפתח תלות בקשר. בכך הפוגע מכין את מרחב הפעולה עד לביצוע הפגיעה:

בשיחה שלי עם האם סיפרה כי הקשר ביניהם התחיל בחודש יולי האחרון, לדבריה, הבחור לא מפסיק להתקשר לבתה בכל שעות היום, האם שומעת שהם מדברים עד לשעות מאוחרות, והקטינה בקושי קמה בבוקר לבית הספר (מקרה 14).

במקרה הבא נמצא שהפוגע מייצר תלות אצל הנפגעת:

לדברי האם, נוצר קשר שבו היא מחוברת למכשיר כל הזמן, ומצאתי בטלפון סרטונים מיניים שהבחור מהצד השני, שידל את ביתה לצלם את עצמה עושה (מקרה 37). אסטרטגיה נוספת שנמצאה היא כאשר הפוגע "מנרמל" את הקשר עם הנפגע והופך את הפגיעה לקשר או מעשה נורמטיבי. במקרה הבא הפוגע אף "מעביר" את הנפגעת לפוגעים אחרים ומבקש שתבצע מה שמבקשים תוך שהוא אומר לה שהכל תקין: את האמת שהוא מבקש ממני לשלוח תמונות שלי בלי חולצה או מכנסיים אני מרגישה לא כזה בנוח הפוגע משיב לה כי את לא צריכה להרגיש לא בנוח זה בסדר ונורמלי תעשי מה שהוא מבקש (מקרה 35).

לעיתים הפוגע משתמש בהבטחות לנפגע, על מנת לטעת אצלו תקווה לקשר שמבטיח קבלת תשומת לב או חברות:

הנפגעת כותבת ש"הוא" מבקש תמונות של הציצי שלה ואז הוא ישלח לה את המספר שלו, והוא אמר לה שאם היא תשלח הוא יבוא לבקרה במקום המגורים (מקרה 19) ובמקרה אחר הפוגע נותן לנפגעת תחושה של יחסים שוויוניים שבהם הוא שולח ומקבל תמונות וסרטונים, ומבטיח להמשיך את הקשר ביניהם גם במרחב הפיזי:

ההתכתבויות באפליקציית הוואטסאפ ובטלגרם, היו התכתבויות אשר כללו שליחה וקבלה של תמונות וסרטונים מיניים, עם תיאור של כוונה למפגשים תמורת תשלום (מקרה 15). ובמקרה הבא נמצא פוגע שנותן לנפגע תחושה של הדדיות וחיבור כדי לקבל ממנו טובות הנאה: בתאריך 20.8 פנה למוקד 105 אביו של קטין על כך שמישהו מתכתב עם בנו בוואטסאפ ומבטיח לו סקינים (skippers) ומתנות הקשורות לפורטנייט ומבקש ממנו בתמורה לשלוח לו תמונות של אברים פרטיים (מקרה 34).

סחיטה איום ושליטה

אסטרטגיה נוספת שנמצאה בחלק מהדוחות היא איום של הפוגע על הנפגע. האיום מגיע לאחר שנוצר הקשר הראשוני ונשלחו תמונות וסרטונים מיניים. בשלב זה ישנה תחושה של קשר מטיב ואז הפוגע מנצל את התלות של הנפגע ומשדל אותו למפגשים או לשליחת חומרים נוספים. כאשר הנפגע מגלה חשש או קושי, הפוגע משתמש בטקטיקה של איום והפחדה שלעיתים נענית בציות מוחלט מצד הנפגע: היועצת ציינה כי החשוד הנחה את הילדה למחוק את השיחות ואיים עליה שאם היא לא שולחת תמונות ומכניסה מברשת לאיבר המין הוא יפיץ תמונות שלה (מקרה 1).

באירוע הבא נמצא שהפוגע איים על הנפגע:

הקטין סיפר שהוא שוחח עם מישהי בפייסבוק, שהציגה את עצמה כאישה, אולם כנראה מדובר בגבר שבמהלך הקשר עמה, הוא העביר לה תמונות מיניות ועכשיו היא סוחטת אותו, מאיימת בהפצה ומבקשת כסף בתמורה למחיקת התמונות (מקרה 20).

במקרה אחר נמצא שגורם השליטה והאיום הוא חלק מרכזי בתוך הקשר שנוצר בין הפוגע לנפגעת: האם מתארת את התלות המוחלטת של ביתה, שהיא מתארגנת בשעות הבוקר הוא מתקשר, עוקב אחריה באינסטגרם, אומר לה מה לעשות, מונע ממנה דברים ושואל אותה למה פתחת עמוד כזה או אחר? (מקרה 14).

במקרה הבא נמצא שהאיום הצליח להשיג שליטה מלאה על התנהגות הנפגע ועד לביצוע פגיעה קשה: תוך שהפרופיל מנחה את הנפגע מה לשלוח ומה לעשות, וצילומי המסך מעידים על פגיעה קשה (מקרה 5).

בתמה זו, מצאנו כיצד הפוגע בונה אסטרטגיות שונות מול הנפגע ועד שהוא מצליח לבנות את מרחב התקיפה, הפוגע מנצל את מאפייני רשת האינטרנט לטווח רשת שאליה הוא מצליח להביא את הקרבן, מזהה אותו ואת המאפיינים השונים ומבצע פגיעה. שילוב מאפייני הרשת וביצוע האסטרטגיות השונות גורמים למרחב פגיעה פוטנציאלי.

התמה הרביעית מתייחסת לממצאים הנוגעים לחשיפת הפגיעה, לזהות של חושף הפגיעה והמדווח למוקד 105, וכן לאופן החשיפה. חשיפת הפגיעה מאוד חשובה כדי לעצור פגיעה ולטפל בנפגע.

המדווחים למוקד 105

ההורים מדווחים

עולה כי מרבית המדווחים על אירועי פגיעה בקטינים עם צרכים מיוחדים למוקד 105 הם הורי הנפגעים, בחלק מהממצאים ההורים נחשפו לפגיעה באקראי ופנו לסיוע של מוקד 105, ממצאים של תמה זו מצביעים על היכולת של ההורים לגייס כוחות ולפנות לסיוע:

בבחינת צילומי המסך שהעבירה האם למוקד, ניתן לראות התכתבויות של הנפגעת עם פרופיל באינסטגרם שבמהלכן שלחה הנפגעת תמונות וסרטונים בעירום שלה, תוך שהפרופיל מנחה אותה מה לשלוח ומה לעשות. צילומי המסך מעידים על פגיעה קשה (מקרה 5).

במקרה הבא נמצא שהאם מדווחת בתחילה לבית הספר ובהנחייתם היא פונה למוקד 105:

התקבל במוקד דיווח מאם של תלמידה מבית הספר, ששיתפה את המורה בהתכתבויות מיניות שראתה בנייד של בתה עם נער, התכתבויות אשר כללו אופי מיני, שליחת תמונות עירום, סרטונים

ושיחות וידאו משותפות (מקרה 12)

פנתה למוקד אם לנערה ודיווחה על פרופיל באינסטגרם המטריד מינית את בתה, האם עדכנה את המורה ומנהלת ביה"ס והן הפנו אותה למוקד 105 (מקרה 11).

וגם במקרים הבאים נמצא שההורים הם שדיווחו על הפגיעה למוקד 105 :

בחודש ינואר השנה, דיווחה אימה של הקטינה שראתה בפלפון של בתה שהיא מקיימת קשר עם

מס' בחורים, תוך שהם שלחו לה תמונות מיניות וביקשו שהיא תשלח גם היא (מקרה 16)

פנה אביה של הקטינה למוקד ודיווח כי בתו בת ה- 14 מקבלת הודעות מטרידות שכוללות תמונה

של איבר מין באינסטגרם (מקרה 32).

וגם במקרה הבא נמצא שהאם חשפה בעצמה את הפגיעה ואף דיווחה למוקד 105 :

אם לילדה בת 11 וחצי התקשרה למוקד 105 נסערת ודיווחה שגילתה עכשיו שהבת שלה מתכתבת

עם מבוגרים ממנה בפלאפון (מקרה 37).

האם דיווחה כי הובא לידיעתה שיש סרטון שמתעד את בנה יחד עם נערה באקט מיני (מקרה 16)

הנפגע מדווח

במספר דוחות מצומצם נמצא שהנפגעים עצמם דיווחו על הפגיעה למוקד :

הבת פנתה לאבא (מקרה 3)

הנערה התקשרה למוקד 105 ודיווחה את פרטי האירוע, נער שהתכתבה אתו ביקש שתשלח לו

תמונות עירום שלה והיא שלחה תמונה שלה ללא פנים בחזייה, אך ראו את החזה (מקרה 17)

התקשרה הקטינה למוקד 105 ושיתפה שתמונות מיניות שלה מסתובבות ברשת (מקרה 9)

בני משפחה ואחרים מדווחים

קיימים גם מספר דוחות בהם נמצא שחשיפת הפגיעה הייתה על ידי בני משפחה אחרים שאינם ההורים

כגון, אחים, דודים או בני דודים, כפי שמתואר באירועים הבאים :

המדווח מסר שלפני שבועיים בדק את whatsapp של אחיו וראה שמישהו שולח לו הודעה וביקש

ממנו לשלוח לו תמונות של הגוף, בטן ולעשות כל מיני דברים (מקרה 3)

בן זוג של האמא פנה למוקד ודיווח על התנהגות מינית מסוכנת של הבת, מצא בפלאפון שלה

התכתבות מינית רחבה עם כמה בגירים ועם חלקם אף נפגשה (מקרה 10)

במקרה הבא האח חשף את הפגיעה ודיווח :

אחיה של הקטינה דיווח למוקד על התכתבויות מיניות שגילה בנייד של אחותו (מקרה 15)

במקרה הבא נמצא שהאחות חשפה את הפגיעה ודיווחה :

פנתה אחותה של הקטינה ודיווחה כי אחותה צילמה את עצמה בעירום מול המראה ופניה חשופות ובטעות

העלתה את זה לסנאפצ'אט (מקרה 22). ישנם דוחות בהם נמצא שאחרים, אשר אינם קרובי משפחה,

נחשפו לפגיעה ודיווחו בעצמם למוקד 105 :

דיווח מודיע, אשר ביקש להישאר אנונימי, על סרטון שקיבל בו נראית קטינה עושה מין אוראלי בשני גברים בו-זמנית (מקרה 33).

במקרה הבא המדווחת למוקד 105 הינה שוטרת שפגשה את הילד בתחנה לטיפול בקורונה:

פנתה למוקד שוטרת שעובדת בצוות קורונה בנקודות שכונתיות ודיווחה על קטין שסיפר לה כי הוא מוטרד ברשת החברתית (מקרה 20).

במקרה הבא נמצא שהמדווחת היא חברה של הנפגעת שנחשפה לפגיעה:

חברה של הנפגעת התקשרה למוקד ודיווחה כי ראתה תמונת עירום שלה, מופצת ב whatsapp, החברה הייתה מאוד נסערת ולחוצה (מקרה 23).

כפי שנמצא בדוחות חשיפת הפגיעה הייתה על ידי ההורים או הנפגעים עצמם, במקרים אחרים בני משפחה או אנשים שנחשפו לפגיעה.

אופן חשיפת הפגיעה

אופן חשיפת הפגיעה חשוב לבניית תכנית מוגנות, בדוחות נמצא שחשיפת הפגיעה הייתה פעמים רבות בהסתכלות אקראית במכשיר הנייד של הנפגע:

המדווח מסר שלפני שבועיים בדק את whatsapp של אחיו וראה שמישהו שלח לו הודעה וביקש ממנו לשלוח לו תמונות של הגוף, בטן ולעשות כל מיני דברים (מקרה 3) התקבל במוקד דיווח מאם של תלמידה מבית הספר ששיתפה את המורה בהתכתבויות מיניות שראתה בנייד של בתה עם נער, התכתבויות אשר כללו אופי מיני, שליחת תמונות עירום, סרטונים ושיחות וידאו משותפות (מקרה 12).

ממצא יחיד היה שבו חשיפת הפגיעה התרחשה בעקבות הפצה ברשתות החברתיות:

התקבלו מס' דיווחים במוקד 105 אודות סרטון שעלה באפליקציית טיק טוק בו נראית נערה המדברת על פגיעה מינית שעברה (מקרה 21). בתמה זו ניתנה התייחסות לחושף הפגיעה ולאופן הגילוי, תמה זו מתייחסת לנקודות חשובות שיכולות לעורר לחשיבה ובניית מענה לגבי הרחבת המודעות לחשיפה, לזיהוי פגיעה והפסקתה, תמה זו עומדת יחד עם שאר התמות שכל אחת מהן הצביעה על חלקים ממכלול של התייחסות למרחב הפגיעה וכל חלק מוסיף נדבך חשוב להבנת הפגיעות.

לסיכום, בפרק זה הוצגו תמות מרכזיות שחולצו מתוך הדוחות שנכללו במחקר. בתחילה חולצו נתונים הנוגעים לקטין הנפגע; מאפייניו הרגשיים והאישיים, ההבנה שנמצא בקשר פוגעני, והסיכון לרה-ויקטמיזציה. מאפיינים אלו חשובים להבנת הדינמיקה שהובילה למציאות בה מתרחשת הפגיעה. בנוסף חולצו ממצאים הנוגעים למאפיינים המשפחתיים של הילד הנפגע, התפקוד ההורי, ההתמודדות עם אירועי חיים נוספים ומצבם הכלכלי. המאפיינים המשפחתיים מתחברים למאפייני הילד הנפגע וישנה חשיבות להבנת המאפיינים הללו כדי ללמוד על הדינמיקה שהובילה למצב בו מתרחשת הפגיעה. זיהוי

המאפיינים השונים מתחבר מאוד לתמות הנוספות של אופן חשיפת הפגיעה ואסטרטגיות בהם השתמש הפוגע כדי להשפיע על הנפגע ועד לביצוע הפגיעה.

בהמשך הפרק שורטט רצף בין המאפיינים המשפחתיים ואופן חשיפת הפגיעה, הורים המתמודדים

עם צרכים רבים של המשפחה יחד עם צרכי המיוחדים של הילד עוד טרם הפגיעה, נדרשים לתשומות רגשיות וטיפוליות רבות שלא תמיד מתאפשרות. במצבים אלו נוצרת מציאות שבה העדר השגחה והדרכה עלולים לייצר מציאות בה מתרחשת הפגיעה.

בסיפא של הפרק ישנה התמה העוסקת בפוגע ובדרכים בהן הוא מנצל את המאפיינים השונים של

הנפגע ומשפחתו ומייצר מולו סוגים שונים של דינמיקה המשפיעה על הקטין בצורות שונות עד למצב שבו מתרחשת פגיעה. ממצאים אלו חשובים להבנת דינמיקה של פגיעה, הממצאים השונים לעיתים שזורים זה בזה וככל שיש בניהם קשר והשפעה וחיבור בין התמות השונות מתרחב המצע להתרחשותה של פגיעה בקטין עם צרכים מיוחדים.

דיון

מחקר זה נועד לבחון את התופעה של חשיפה לפגיעות מיניות ברשתות החברתיות בקרב ילדים עם צרכים

מיוחדים. למחקר הנוכחי נקבעו מספר מטרות: 1. זיהוי המאפיינים השונים של הנפגע עם הצרכים

המיוחדים, ושל משפחתו; 2. בחינת הדינמיקה שבין הפוגע לנפגע ואסטרטגיות הפגיעה אותן מפעיל הפוגע;

3. בחינת דפוסי חשיפת פגיעה מסוג זה והתגובות לה. המחקר נערך במתודולוגיה איכותנית-נטורליסטית

וכלל ניתוח תוכן תמטי של 44 דו"חות אירועי פגיעה במתבגרים עם צרכים מיוחדים שנפגעו בפגיעות

מיניות ברשת ודווחו למוקד 105, מוקד משטרתי אזרחי, לקבלת מענה טיפולי. אירועים אלו טופלו ע"י עובדות סוציאליות לחוק הנוער, טיפול והשגחה 1960, אשר בסיום הטיפול באירוע שלחו דו"חות אירועי פגיעה לגורמי הטיפול בקהילה, והם מהווים את בסיס המידע.

מתוך העמקה וניתוח הדוחות עלו ארבע תמות שונות העוסקות באפיונים מגוונים של התופעה הנחקרת: 1. המאפיינים השונים של הנפגע, הוריו ומשפחתו; 2. מאפייני הקשר שנוצר בין הנפגע לפוגע; 3. מאפייני חשיפת הפגיעה.

תמות אלו העלו ממצאים שנמצאו במחקרים קודמים שעסקו בתופעת הפגיעות המיניות ברשת בקרב האוכלוסייה הכללית. יחד עם זאת, מממצאי מחקר זה מסתמן ועולה כי התופעה של פגיעות מיניות במרחב המקוון מקבלת פנים ייחודיות כאשר היא מתרחשת בקרב ילדים עם צרכים מיוחדים, לאור הקשרים אישיים, בינאישיים, משפחתיים וחברתיים.

דיון זה יבקש לעגן את הממצאים המרכזיים שעלו במחקר תחת מודל אינטגרטיבי המבקש לאפיין את הדינמיקה הייחודית של הפגיעה המינית במרחב המקוון, תוך התמקדות בהקשר הספציפי של ילדים עם מוגבלות. מודל זה ידון בממצאי המחקר תוך התייחסות לספרות הקיימת ולהסברים אפשריים לתופעה הנחקרת.

מודל הפגיעה המינית במרחב המקוון

מודל זה מבוסס על מודל הפגיעות המיניות (Finkelhor, 1986), המתייחס לפגיעות מיניות במרחב הממשי בתקופה של טרום הרשתות החברתיות. בבחינת ממצאי המחקר ניתן לראות כיצד מרכיבים של מודל זה תואמים לפגיעות במרחב המקוון. המודל מספק נימוקים שונים לפגיעותם של ילדים לניצול מיני, ומתמקד ביחסי הכוחות הבלתי שוויוניים הקיימים בין מבוגר-תוקף לבין ילד-מותקף, אשר מהווים את המצע להתרחשות הפגיעה ומייצרים את ההזדמנות לביצועה. בתוך כך, על פי המודל על הפוגע לקיים ארבעה תנאים על מנת שהפגיעה תתממש: א. מוטיבציה לפגוע מינית בילד. ב. התגברות על מחסומים פנימיים ועכבות נגד מימוש הדחף לפגיעה (למשל על-ידי צריכת אלכוהול או סמים). ג. התגברות על מכשולים חיצוניים המפריעים בביצוע הפגיעה (למשל: היעדר שליטה או פיקוח חיצוני). ד. התגברות על התנגדות אפשרית של הילד. מודל המחקר הנוכחי יראה כיצד תנאים אלו מועצמים כאשר מדובר בילד עם מוגבלות.

כמו כן, מודל ממצאי המחקר הנוכחי מבקש להרחיב את המודל של פינקלהור השם במרכזו את הדינמיקה בין הפוגע לנפגע, וייתייחס לנקודות ההשקה בין פגיעה במרחב הממשי לפגיעה במרחב המקוון, תוך התייחסות לשלושת ההקשרים שהופיעו בממצאי מחקר זה (השלישי שבהם מתכתב עם המודל של פינקלהור): א. ההקשר האישי-מאפיינים אישיים הקיימים בילד עם המוגבלות העלולים להעיד על מועדות

לפגיעה; ב. ההקשר המשפחתי- מאפיינים משפחתיים הלוקחים חלק בדינמיקה של הפגיעה; ג. מערכת היחסים בין הפוגע לנפגע- העוסק במאפייני הדינמיקה הפוגענית שנוצרת ואסטרטגיות הפגיעה. לבסוף, המודל יבקש להראות כיצד מערכת הקשרים זו עשויה להבנות דפוסי חשיפה ייחודיים של הפגיעה המינית בקרב ילדים עם צרכים מיוחדים.

ההקשר האישי- מאפייני הילד הנפגע

ממצאי המחקר בתמה הראשונה הצביעו על מאפיינים אישיים שונים המבנים את פגיעותם של ילדים בעלי מוגבלויות לניצול מיני, הנובעים מעצם קיומה של המוגבלות; ביניהם- אי הבנה ודיס-אוריינטציה בסיטואציות מסוימות, לצד תחושות של בדידות. ראשית, קיומה של מוגבלות בין אם היא פיזית, נפשית או קוגניטיבית; מקשה על הילד בזיהוי סיטואציית הפגיעה וכן בהתנגדות לניצול המיני. הדבר נכון בעיקר אם ישנן מגבלות תקשורת ו/או קוגניציה המקשות על הילד להביע את התנגדותו במילים או מעשים; תופעה המתעצמת במרחב המקוון. אחד המחקרים החלוצים והמקיפים אודות תופעת פגיעות ברשת בישראל בוצע ע"י היימן ואח' (2014). מחקרם התבסס על שאלונים שהופצו בקרב למעלה מ-1000 ילדים ובני נוער, ועל מספר ראיונות עומק. ממחקר זה עלה כי ילדים צעירים בגיל בית הספר היסודי נוטים להיות מועדים יותר לפגיעה ברשת בהשוואה לילדים מחטיבות הביניים והתיכון, לאור העדר ידע והבנה אודות חומרת הפגיעה. באופן דומה למדי, על פי המחקר הנוכחי, ניכר כי צעירים עם מוגבלות הראו תמימות ואי הבנה של סיטואציית הפגיעה ולכן הם מועדים יותר לחוות אירועי פגיעה ברשת. ספרות העוסקת בפגיעה מינית בילדים עם מוגבלות בעולם הממשי מציגה ממצאים דומים. ילדים אלו מביעים בלבול לגבי מה מותר ואסור בהתנהגות מינית; וחלקם אף חשבו שזה "בסדר" שמבוגרים משתמשים בילדים לצורכי מין (Briggs, 2006). בנוסף, עלה כי ילדים עם מוגבלות קוגניטיבית חמורה הבינו פחות מילדים ללא מוגבלות, את המניעים הפוגעניים של תוקפיהם ואת אופי האינטראקציות המיניות שחוו (Hershkowitz et al., 2007). לבסוף, ילדים אלו בדרך כלל אינם זוכים לחינוך מיני מותאם ומוסדר, דבר המגביר את פגיעותם והיעדר ההבנה שלהם את הסיטואציה הפוגענית (Guo et al., 2019). זאת ועוד, בממצאים עלה כי ילדים עם צרכים מיוחדים מתמודדים פעמים רבות תחושת בדידות במרחב החברתי שבו נמצא, בשל הקשיים השונים שלו ותנאי מגורים לעיתים במוסדות מבודדים. תחושה זו מביאה אותם לחפש תדיר אחר קשר תשומת לב וחום; אשר לעיתים מתגלים כהזדמנות לניצול. לצד זאת, נמצא כי רבים מהם מתקשים לזהות קשר מקוון שיש בו פגיעה וניצול. ממצאים אלו עולים בקנה אחד עם מחקרים קודמים שהצביעו על מועדות של ילדים עם מוגבלות למצבי סיכון, התעללות והזנחה הנובעים מניצול חולשותיהם (מורבר, 2009; מרום ועוזיאל, 2001; Sullivan & Knuston, 1998). מאפייני הנפגע שאותרו במחקר הנוכחי, כגון צורך רגשי בקשר ואי הבנת מהות

הפגיעה, דומים למאפיינים שמיו מרום וחודטוב (2007) אודות פגיעה פיזית באנשים עם מוגבלות, ובהם חוסר אוניס נרכש, בדידות, שיפוט מוגבל ופרשנות מוטעית באשר להתנהגות מותרת ואסורה. מתוך הדוחות במחקר ניתן לראות כי תחושת בדידות בקרב קטינים עם צרכים מיוחדים מהווה גורם סיכון משמעותי להתרחשותה של פגיעה ברשתות החברתיות. בדידות זו מניעה אותו לחיפוש קשרים חברתיים בעולם המקוון שיפגו זאת, כרוניקה העלולה להוביל לקשרים חברתיים מקוונים פוגעניים. כפי שעלה מתוך הדוחות, פוגעים מזהים את הצורך החברתי והחולשה ומנצלים זאת באסטרטגיות שונות לביצוע פגיעה (Barker et al, 2014). בתקופת הקורונה תחושת הבדידות הלכה והתעצמה; אנשים פרטיים ומשפחות צמצמו או הפסיקו לחלוטין את המפגשים החברתיים והמשפחתיים וכן את הפעילות התרבותית, ומערכות החינוך עבדה בלמידה מרחוק. כל אלו העצימו את תחושת הבדידות באוכלוסייה בכללותה ואצל ילדים בפרט (ארזי וסבג 2020). מציאות של ריחוק חברתי השפיעה על תחושת הבדידות (דהן וצדוק, 2012) ועל הצורך בחיפוש קשרים מקוונים. הורים לילדים עם צרכים מיוחדים התמודדו בתקופה זו עם צרכים נוספים ועם צורך בהשגחה יתרה על שימוש של ילדיהם במערכות מחשב, ללא ליווי והכשרה מתאימים (ברלב ואחרים, 2020). לאור זאת, מתפתחת דינמיקה המהווה מצע להתפתחותן של פגיעות.

ההקשר המשפחתי- מאפייני ההורים והיחידה המשפחתית

התמה השנייה עוסקת במאפיינים המשפחתיים של קטינים שנפגעו ברשתות החברתיות. נמצא כי חלק ניכר מהמשפחות מוכרות בשירותי הרווחה ומתמודדות עם קשיים שונים. משפחות אלו שבחלקן נמצאות במצב סוציאקונומי נמוך, מתמודדות עם אתגרים רבים סביב גידולו של ילד עם צרכים מיוחדים, כגון התמודדות עם צרכים רפואיים שונים, עם מערכות החינוך המיוחד ועוד. נוסף על כל אלה עליהן לספק מענים רגשיים ופיזיים בתוך התא המשפחתי, לילדי המשפחה ובתוכם הילד עם הצרכים המיוחדים. התמודדות מורכבת זו עלולה לגרום לשחיקה ולקושי מנטלי ופיזי. משפחות אלו מוכרות לגורמי הרווחה לרוב סביב פנייתם לקבלת סיוע ותמיכה בייעוץ והכוונה וכן בהשגת משאבים חומריים נוספים לילדם עם הצרכים המיוחדים ולשאר בני המשפחה. במציאות מורכבת שכזו קיים קושי טכני ומנטלי מצד ההורים לסייע לילד בהתמודדות עם השימוש ברשתות החברתיות ועם האתגרים שהרשת מזמנת (ארזי וסבג, 2020).

על פי ממצאי המחקר הנוכחי נמצאו מאפיינים הוריים ומשפחתיים הלוקחים חלק בדינמיקה של הפגיעה, כגון ריבויי משימות וצרכים המותירים את ההורים עם קושי רב להעניק לילדיהם תמיכה, סיוע ומענים רגשיים. מעבר לכך, בהיותם ילדים עם צרכים מיוחדים, הנמצאים ממילא במציאות בה קיים חסר במשאבים פנימיים, החסר בהשגחה ותמיכה הורית הוא גורם מכריע להתרחשות מעגל הפגיעה המינית ברשתות החברתיות ולהסללה למציאות בה מתרחשת הפגיעה. מרום עוזיאל ונאון (2002) הצביעו

במחקרם על העובדה שנכות או מוגבלות של ילד, עלולה להעמידו במצבים של חשיפה לפגיעה גופנית או ניצול, הן במסגרת המשפחתית והן במסגרות בסביבתו הקרובה כגון בית הספר ושכונת המגורים. אחד ההסברים לתופעה זו היא התלות המתמשכת של ילדים עם מוגבלויות בדמויות המטפלות, הן בתוך המשפחה והן מחוצה לה. תלות זו מציבה אותם בעמדה של פגיעות וחולשה ועלולה לפתח חסר רגשי אשר נצפה גם בממצאי המחקר הנוכחי.

מאפייני מערכת היחסים בין הפוגע לנפגע

התמה השלישית עוסקת באסטרטגיות בהן משתמש הפוגע מול הנפגע. בדומה למוזכר במודל של פינקלהור העוסק בפגיעות במרחב הממשי, גם במרחב המקוון קיים אי שוויון ביחסי הכוחות ופער מנטלי מובנה בין מבוגר-תוקף לבין הילד, המועצמים עוד יותר כאשר מדובר בילד בעל מוגבלויות. עוד עולה מהדוחות, כי הפוגע מזהה את החולשות של הנפגע, את הרצון לקשר ואת נטייתו לצייתנות ומשתמש באסטרטגיות שונות, תוך כדי ההתקשרות המקוונת, על מנת לממש את הפגיעה.

כמו כן תואר בדוחות כיצד פוגעים נוהגים להשתמש באסטרטגיה של "grooming" (טיפוח) (Katz & Field, 2020), במסגרתה הם משדלים ומטפחים את הקורבן, עד ליצירת קשר שמסתיים בהתרחשותה של פגיעה. במסגרת זו, הפוגע מנסה לכבוש מרחב גדול בחיי היומיום של הנפגע, לייצר נוכחות בחיי הילד, להפעיל אותו ולשדר מסרים של תמיכה וקשר. ניכר כי פוגעים רבים מצליחים לזהות את הצורך של הנפגעים בקשרים חברתיים ובהפגת תחושת הבדידות, ובכך מייצרים תלות אצל הנפגע. תהליך השידול והפגיעה מתואר כצורה נפוצה של פגיעה מינית ברשת (McCartan & McAlister, 2012).

בשל מאפייני המרחב הפיזי והסיכון הגבוה להיתפס זמן הטיפוח של הקורבן בפגיעה פיזית מצטמצם מאוד ולעיתים רבות אינו קיים. לעומת זאת במרחב המקוון תהליך הטיפוח (grooming) ארוך יותר, הפוגע מזהה קורבנות פוטנציאליים, מזהה רצון רב לקשר, ובונה בהדרגתיות ובתכנון את מרחב הפגיעה ואת שיתוף הפעולה של הנפגע. הפוגע מטפח את הקורבן במילים טובות, מחמיא לו, קשוב אליו, ולצורך החברתי שלו, מתייחס לתחושת הבדידות ומנצל את מאפייני המרחב המקוון כמו אנונימיות, העדר חסמים פיזיים לבניית מרחב פעולה וזמן לתכנון הפגיעה; על מנת לבצע את זממו בהדרגתיות. תהליך זה מקבל משמעות נוספת כאשר מדובר בנפגעים עם צרכים מיוחדים אשר אין להם את הכלים לזהות את הקשר הפוגעני ואת הפגיעה המתקרבת.

בממצאי המחקר עולה כי פגיעה במרחב המקוון מאופיינת בכך שהפוגע אינו פוגש פיזית את הנפגע, ולא מתקיימת ביניהם אינטראקציה פיזית. במצב זה יכול הפוגע לטעון שהנפגע שיתף פעולה בשיח המקוון. בשל מאפייני הרשת המקוונת ובשל קשיי תקשורת ייתכן והנפגע מייחס כוונות טובות לפוגע ככזה שמעוניין כמוהו באינטראקציה חיובית ונעימה. בהמשך לכך, יכול הפוגע לטעון שהנפגע שיתף פעולה עם השיח המיני (מרום ועוזיאל, 2001).

חשיפת הפגיעה

מודל מחקר זה מבקש להראות כיצד מערכת ההקשרים שהוצגה מבנה לא רק את המועדות לקיומה של פגיעה במרחב מקוון כאשר מדובר בילדים עם צרכים עם מוגבלות, אלא גם את דפוסי החשיפה של הפגיעה. הממצאים העלו כי באופן כמעט גורף הדיווחים למוקד 105 נעשו ע"י דמויות משמעותיות בחייו של הנפגע (הורים, אחים, ושאר בני משפחה) או ע"י דמויות אחרות שנמצאו במגע עם הנפגע (איש מקצוע, חברה או דמות אנונימית). מיעוט מן הדיווחים נעשו ע"י הנפגעים עצמם. ממצאים אלה עומדים בקנה אחד עם הידוע לנו על חשיפת פגיעה מינית ע"י ילדים עם מוגבלות שנפגעו במרחב הפיזי. ילדים אלו נוטים בחלקם לא לחשוף ולדווח על פגיעתם, ולרב לעכב אותה לעיתים עד שנות ההתבגרות, יותר מילדים ללא מוגבלות (Soylu et al., 2013; Hershkowitz et al., 2007).

כמו כן, מחקרים הצביעו על חסמים שונים לדיווח וחשיפה, וביניהם קושי מנטלי או פיזי בזיהוי ודיווח לאור סוג המוגבלות (למשל: מוגבלויות שכליות) (Bae et al., 2017) וכן חשש מתגובה אלימה, מבוכה וחוסר אמון מצד מבוגרים משמעותיים ודמויות מטפלות (Briggs 2006). היבטים אלו הוצעו במחקר זה תחת התמה הראשונה שעסקה במאפייני הילד הנפגע, במצבו הרגשי וכן באופן בו הוא תופס את הפגיעה. בנוסף, בדומה לממצאי מחקר זה, גם במחקרים שעסקו בפגיעות מיניות בילדים עם מוגבלות במרחב הפיזי עולה כי לרב ילדים אלו ייטו לדווח בפני משפחותיהם, ומיעוטם מול אנשי מקצוע, בהשוואה לילדים ללא מוגבלות אשר ייטו יותר לדווח בפני בני גילם (Reiter et al., 2007).

ממצאי המחקר אשר עסקו במאפייני החשיפה, קשורים אף במאפייני המשפחות ולמשאבים הנדרשים מהן להדריך ולכוון את ילדיהם לשימוש ברשת באופן בטוח ולזיהוי מבעוד מועד סימנים המעידים על התקרבותה של פגיעה. לפי העולה מהדו"חות, רוב הפגיעות נחשפו באופן אקראי ע"י דמויות בסביבת הנפגע ולא מתוך דיווח עצמי של הנפגע (למשל במקרים שהטלפון של הנפגע נשאר בטעות בבית, כאשר מישהו מבני הבית היה ער להתנהגות חריגה של הנפגע, או שם לב לשימוש לא מבוקר ברשת שבעקבותיו נחשפה הפגיעה). מציאות שבה פגיעה נחשפת באופן מקרי יכולה להעיד אף היא על חסר במשאבים ההוריים שיכלו לסייע באיתור מוקדם ואף במניעה של הפגיעה (ארזי וסבג, 2020).

לבסוף, לא ניתן להתעלם ממקומו של ההקשר הבולט של מערכת היחסים של הפוגע עם הנפגע, בעיכוב החשיפה או מניעתה. מחקרים קודמים שעסקו בפגיעות בילדים עם מוגבלות הראו כי בחלק מן הפעמים הפגיעה נעשית על ידי פוגע המוכר לילד, המהווה עבורו דמות מטפלת האמונה על קיום צרכיו של הילד. דבר זה מקשה עוד יותר על דיווח וחשיפה, מחשש הילד לפגיעה בדמות המטפלת או בשל אי יכולתו להבדיל בין התנהגות מיטיבה וטיפולית להתנהגות פוגענית (Hershkowitz et al., 2007). הפעלת אסטרטגיות ניצול שונות על ידי הפוגע על הילד עם המוגבלות; מורידות עוד יותר את הסבירות לחשיפת הפגיעה על ידי הילד באופן עצמאי (רוזנטל, 2014).

לסיכום בממצאי המחקר הנוכחי זיהו מאפיינים שונים הן אצל הנפגע, אצל הוריו ומשפחתו וכן את האסטרטגיות אותן נוקט הפוגע המהווים יחד מערכת של הקשרים המבנים את המצע להתרחשותה של פגיעה במרחב המקוון. ע"פ המחקר הנוכחי ניתן לראות כי מעגל הפגיעה המינית, ככל שהוא עוסק במרחב המקוון, הוא מעגל פגיעה ספירלי, כלומר הולך ומתעצם ככל שהמאפיינים מובהקים יותר. ממצאי המחקר הנוכחי אודות פגיעות ברשת נמצאו דומים לעקרונות מודל הפגיעה המינית של פינקלור שעסק בפגיעות מיניות במרחב הפיזי, ומוכיחים כי לפגיעות והתעללויות ברשת יש מאפיינים דומים לאלו של הפגיעות הפיזיות אשר כבר נחקרו. בכך ממצאי המחקר הנוכחי מספקים מידע חדש ועשויים לסייע בבניית תכניות שתכליתן לשבור את מעגל הפגיעה הזה, שככל שהוא קיים הוא הולך ומתחזק. הממצאים קוראים לפתח ולבנות, כנגד מעגל הפגיעה, מעגל תמיכה וחוסן שיסייע מאוד להורים ולמשפחה ואף לילדים עצמם בהתערבויות לצורך מוגנות.

מגבלות המחקר והצעות למחקרי המשך

המחקר הנוכחי, שעסק בפגיעות מיניות ברשת כנגד צעירים עם מוגבלות, התבסס על ניתוח דו"חות שחולצו ממאגר מידע אחד. ייתכן שסקירת דו"חות של פניות למרכזים נוספים באזורים אחרים בארץ, או תחת גופים אחרים יכולה הייתה להניב תובנות אחרות או נוספות. כמו כן, ממצאי המחקר התבססו על ניתוח תוכן מתוך דו"חות אשר נכתבו בסמוך לפניה על הפגיעה למוקד. מאחר וממצאי מחקר זה הם ראשוניים, יש מקום להמשיך ולעקוב אחרי הפניות למוקד, ולנתח דו"חות נוספים על מנת להתבונן בתופעה של פגיעות מיניות ברשת בקרב צעירים עם מוגבלות בכמה נקודות זמן ובמרחק מה מהמקרים שנתחו במחקר זה. כמו כן, שימוש בשיטות מחקר נוספות מעבר לדוחות, כמו ראיונות עומק וקבוצות מיקוד עם אנשי המקצוע יעשירו את התוצאות ואת מסקנות המחקר. זאת ועוד, כדאי במחקרי עתיד להעשיר את הפרספקטיבות הקיימות על התופעה, ולאפשר לאנשים עם מוגבלות בעצמם לתאר את התופעה מנקודת מבטם הסובייקטיבית, זאת לצד איסוף נתונים בקרב הורים ובני משפחה מלווים.

זאת ועוד, רצוי לבצע מחקר פעולה שיבחן תכנית התערבות מטעם שירותי הרווחה אשר תספק מידע, הסברה והעצמת המשפחות על מנת לבדוק את יעילותן במניעת התופעה. בנוסף, המחקר בוצע בתקופת מגיפה עולמית, עם התפרצות הקורונה (COVID 19), תקופה שהתאפיינה בסגרים והוראות מחמירות של בידוד. עובדה זו גרמה לעלייה משמעותית בשימוש בעולם המקוון וברשתות החברתיות, בפעילות חברתית מקוונת ובלמידה מרחוק, ועוד (ארזי וסבג, 2020). סביר אם כן להניח, כי התרחשות התופעה גברה בתקופה זו (אם כי אין נתונים על כך). כמו כן, בתקופה זו, בעקבות התחלואה והסגרים כלל החברה התמודדה עם מצבים רפואיים, כלכליים וחברתיים קשים, כמו פיטורין או אי השתתפות במפגשים משפחתיים בעקבות הריחוק החברתי. כתוצאה מכך נפגע גם החוסן המשפחתי והחברתי המסייע בדרך כלל

להתמודד עם אתגרים. ייתכן שמחקר המתבסס על תקופת מן פחות ייחודי תהיה מניב תוצאות שונות באשר למוגנות של צעירים עם מוגבלויות ועל יכולת ההורים והתא המשפחתי לסייע למוגנות זו. לבסוף, המחקר לא בחן את התופעה בהקשרים חברתיים, תרבותיים ופוליטיים רחבים; אשר ידועים במקומם המרכזי בעיצוב תופעת הפגיעות המיניות בילדים (Nadan et Korbin, 2015). כך למשל, חשוב לבחון את התופעה בקרב קהילות תרבותיות מגוונות (כגון: החברה החרדית והחברה הערבית על גוניהן), המתייחסות לשימוש ברשת החברתית באופן שונה ומגלות דפוסי וזירות שימוש שונות מן האוכלוסייה הכללית. להקשרים אלה עשויים להיות השפעות על מאפייני החשיפה של פגיעות מקוונות, ועל התגובות להן במסגרת הקהילתית. בנוסף, ראוי לבחון כיצד היבטים מבניים וחברתיים לוקחים חלק בדינמיקה של התופעה הנחקרת; תוך התייחסות לתפיסות ועמדות כלפי ילדים עם מוגבלות ומדיניות חברתית בעניינם. כך למשל, קיימת זמינות גדולה יותר לפגיעה בילדים עם נכות בשל תלותם הרבה בעזרה בפעולות אינטימיות, ריכוזם במסגרות מיוחדות ומגע רב עם דמויות טיפוליות שונות.

השלכות המחקר והמלצות לשדה

השימוש במדיה החברתית, לרבות רשתות חברתיות, עולה בהתמדה בעשור האחרון והשימוש באינטרנט הפך בשנים האחרונות לחלק בלתי נפרד מחיי כלל האוכלוסייה ובעיקר של בני נוער (Lenhart et al., 2015). עם עלייתם של דפוסי שימוש אלה, עולה הסיכון לפגיעותם של ילדים ובני נוער במרחב המקוון. ממצאי מחקר זה מאירים את החשיבות הבהולה שבהכרות מעמיקה של קובעי המדיניות עם סוג זה של פגיעה מינית, על מאפייניה הייחודיים, בדגש על מועדות של ילדים עם מוגבלות בהקשר זה. זאת ועוד, מחקר זה הראה כיצד התופעה הנחקרת נבנית בתוך מערכת הקשרים מצטלבים המקיימים ביניהם יחסי גומלין. הקשרים אלה כוללים את סוג המוגבלות עצמה וחומרתה, המאפיינים המשפחתיים, המצב הסוציאקונומי, הקשר עם הפוגע ואופי זירת הפגיעה. הבנה זו חשובה לאנשי המקצוע העוסקים במניעה והתערבות במקרים מעין אלו. אי לכך, יש להטמיע בתכניות ההכשרה הקיימות לאנשי מקצוע בשדה הרווחה, הטיפול והחינוך, מידע והתייחסויות רלוונטיות לדרכי זיהוי, מודעות להקשרים המצטלבים, גורמי סיכון ואופני התערבות במקרים מעין אלה.

כמו כן, חשוב כי אנשי המקצוע העובדים במוקד 105 והאמונים על קבלת פניות ודיווחים מהציבור ולמתן מענה מקצועי בנוגע לפגיעות, אלימות ופשיעה נגד ילדים ונוער במרחב המקוון; יכירו היטב את היבט המוגבלויות. הכרות זו תכלול העמקה והבנה של סוגי המוגבלויות השונים, והאופן שאפיונים אלה משליכים על דפוסי החשיפה של הפגיעה, היכולת לזהות ולשיים אותה ע"י הנפגעים. לבסוף, ממצאי מחקר זה הצביעו על היעדר הידע וההבנה של ילדים עם צרכים מיוחדים ביחס למצבי סיכון. ממצא זה מחזק את החשיבות שבהסדרת חינוך מיני-חברתי לילדים אלו (Guo et al., 2019).

מיניות היא חלק מחיי ילדים בכלל ובפרט ילדים עם צרכים מיוחדים. בנוסף, ההורים אף הם זקוקים לליווי ולהדרכה בתחום זה. ככל שישנו תהליך חינוכי ותקשורת בתחום המיני והחברתי מהגיל הצעיר, יתאפשרו צמצום הפערים בתחום המיני והקלה על הילד ועל הוריו בהתמודדויות השונות. להדרכה וליווי יש חשיבות מכרעת בפיתוח ביטחון אישי ובמניעת מצבי סיכון ופגיעה והתנהגות מינית שאינה מתאימה (ארגמן, 2020).

מקורות

- ארגמן, ר' (2020). הדרכת הורים לילדים עם מוגבלויות וצרכים מיוחדים. מכון חרוב גליון 19 עמ' 46-52.
- ארזי, ט' וסבג יי (2020). הגברת מצבי הסיכון של ילדים ובני נוער נוכח משבר הקורונה. מכון מאיר-ס-ג'וינט-ברוקדייל.
- בלס, נ' ולאור א' (2002). החינוך המיוחד בישראל ומדיניות השילוב. ירושלים: המרכז לחקר המדיניות החברתית בישראל.
- ברלב, ל', יאבו, מ', רימון-גרינשפן, ה', אורן, י' ומורן-גלעד, ל' (2020). ילדים עם מוגבלויות במערכת החינוך בעת משבר הקורונה - סקירת מדינות בין-לאומית. מכון מאיר-ס-ג'וינט-ברוקדייל.
- דהן, א' וצדוק, א' (2012). מלקות לחרות: מבט אישי ומקצועי על ליקויי למידה והפרעת קשב וריכוז. הוצאת הקיבוץ המאוחד ומכון מופ"ת.

- דוח בזק (2020). ליזרוביץ, ק. דוח האינטרנט homebody economy 2020. חברת בזק.
- דשן, מור ובוכניק, דן. (2012). התנהגויות לא מוסריות של בני נוער בסביבת האינטרנט". בתוך: "עשת-אלקלעי, א' כספי, ס' עדן, נ' גרי, י' יאיר, י' קלמן (עורכים). ספר כנס צי"ס למחקרי טכנולוגיות למידה 2012: האדם הלומד בעידן הטכנולוגי. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.
- החלטת ממשלה 1006, (2016). הקמת מערך למניעת אלימות ופשיעה נגד ילדים ובני נוער ברשת (מערך מאו"ר).
- היימן, ט', אולניק שמש, ד' ועדן, ס'. (2014). אלימות ופגיעות ברשת האינטרנט: מאפיינים, דפוסים, גורמי סיכון וגורמים מגנים בקרב ילדים ובני נוער. האוניברסיטה הפתוחה ואוניברסיטת בר אילן.
- היימן, ט', אולניק-שמש, ד', ועדן, ס'. (2014). מעורבות וקרבת ברשת בקרב תלמידים עם הפרעת קשב והיפראקטיביות וללא הפרעה זו והקשר למסוגלות עצמית חברתית, בדידות ותמיכה חברתית. מפגש לעבודה חינוכית – סוציאלית, 39, 91-110.
- המועצה הלאומית לשלום הילד (2017). ילדים בישראל: שנתון סטטיסטי. ירושלים: המועצה הלאומית לשלום הילד.
- ואזן-סיקרין, ל', לפ, י' ובן סימון, ב'. (2011). האינטרנט - דפוסי שימוש, הזדמנויות וסיכונים בקרב ילדים ובני נוער במצבי סיכון או עם צרכים מיוחדים. ירושלים: מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל.
- וייסבלאי, א' (2011). ילדים ברשתות חברתיות באינטרנט. מרכז מידע ומחקר, הכנסת.
- ויסמונסקי, ח' (2018). "אכיפה אלטרנטיבית של עברות ביטוי במרחב הסייבר" משפט צדק? ההליך הפלילי בישראל כשלים ואתגרים 691-747.
- כהן-אביגדור, נ' (2020). סקירת מגמה: מעורבות הורית בעידן הדיגיטלי. בתוך: המטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת – 105. עדכון תקופתי. גיליון מס' 2- פברואר 2020.
- כהן-אביגדור, נ', נגר, ג' פיינמסטר, ע' (2019). סקר נוער 2018, "התנהגויות אנטי חברתיות", משרד לביטחון הפנים, ירושלים 2019.
- כהן אביגדור, נ' וקצב א' (2020). דוח מוקד 105. המטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת.
- לב-ויזל, ר' (2007). פגיעה מינית בתקופת הילדות, טראומה, טראומטיזציה משנית ורה-טראומטיזציה. בתוך: ד' הורביץ, י' בן יהודה, ומ' חובב (עורכים). התעללות והזנחה של ילדים בישראל. ירושלים. עמותת אשלים.

לנג פרנקו, נסיה (2007) "התעללות מינית בילדים", בתוך דבורה הורוביץ, יורם בן-יהודה, מאיר חובב (עורכים), התעללות והזנחה של ילדים בישראל – הנפגעים, אכיפת החוק והמשפט, רפואה, חינוך, רווחה, ירושלים: הוצאת מוסד ביאליק, 2007, תשס"ז.

מוניקנדס-גבעון, יי (2021). אלימות כנגד קטינים ברשתות החברתיות. הכנסת, מרכז המחקר והמידע. מור, א' (2012). "על הקשר בין פורנוגרפיה, נורמות הגבריות ואלימות מינית". הד החינוך, פ"ו, עמ' 32-36. מורובר, מ' (2009). איתור ילדים, צעירים ובוגרים בעלי מוגבלויות המצויים בסיכון להתעללות גופנית, ריגשית, פסיכולוגית ומינית. ספר הדרכה לעובדים במערכת החינוך, הרווחה, הבריאות ולהורים. ירושלים: משרד החינוך.

מני-איקון, ע', רוזן, ד', מרמור, ע', וברגר-טיקוצ'ינסקי, ט' (2016). בני נוער ברשת - מסוכנות והזדמנות לטיפול. מכון סאלד.

מרום, מ' ועוזיאל, ל' (2001). סקירת ספרות בנושא ילדים עם נכויות במצבי סיכון. ירושלים: גוינט-מכון ברוקדייל.

מרום, מ', עוזיאל, ל' ונאון, ד' (2002). ילדים עם נכויות במצבי סיכון: סקירת ספרות. בתוך בן-אריה, א. ותמיר, י. (2002). ילדים, ילדות וזכויות הילד, ביטחון סוציאלי, מס' 63, עמ' 35-68.

מרום, מ' וחודטוב, ב' (2007). ילדים ונוער עם מוגבלויות בסיכון. בתוך: הורוביץ, ד., ובן-יהודה, י. וחובב, מ. (עורכים), התעללות והזנחה של ילדים בישראל. ירושלים: אשלים.

פלדמן, ד' (2007). זכויות אדם של אנשים עם מוגבלות נפשית בישראל. בתוך: נ הדס-לידור ומ. לכמן (עורכים). שיקום והחלמה בבריאות הנפש. ליתם הוצאה לאור.

קצביץ' פרסלר, ח' (2015). פגיעות מיניות ברשת: דור ה'S. בתוך: סוליציאנו, א' (עורכת). רשת ללא ביטחון: תופעת האלימות המינית ברשת האינטרנט ובמדיה החדשה בישראל 2015. איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי פגיעה מינית.

רוזנטל, א' (2014). טיפול בילדים עם מוגבלות שכלית-התפתחותית שחוו פגיעה מינית: סקירת ספרות, מכון חרוב.

רימרן, א', דגן, צ', סופר, מ', רוטלר, ר' ומשאל, ל' (2011). "מיסוי, רווחה, ותעסוקה של אנשים עם מוגבלות", מחקר במימון המוסד לביטוח לאומי.

שקדי, א' (2003). עקרונות איסוף הנתונים. מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני – תיאוריה ויישום. תל-אביב: רמות.

שקדי, א' (2003). עקרונות ניתוח הנתונים. מסורות וזרמים במחקר האיכותני. תל-אביב: דביר.

Ali, S., Haykal, H. A., & Youssef, E. Y. M. (2021). Child sexual abuse and the internet—a systematic review. *Human Arenas*, 1-18.

Babchishin, K. M., Hanson, R., & Hermann, C. A. (2011). The characteristics of online sex offenders: A meta-analysis. *Sexual Abuse: Journal of Research and Treatment*, 23, 92–123.

Bacchini, D., Bombi, A. S., Bornstein, M. H., & Chang, L. (2012). Boys' and girls' relational and physical aggression in nine countries. *Aggressive Behavior*, 38(4), 298–308

Bae, S. M., Kang, J. M., Hwang, I. C., Cho, H., & Cho, S. J. (2017). Intelligence is associated with voluntary disclosure in child sexual abuse victims. *Journal of Adolescent Health*, 61(3), 335-341.

Barber, C., & Silvia, B. (2014). "Deconstructing the online grooming of youth: Toward improved information systems for detection of online sexual predators," 21

Bargh, J.A., McKenna, K.Y., & Fitzsimons, G.M. (2002). Can you see the real me? Activation and expression of the "true self" on the Internet. *Journal of Social Issues*

Bouhnik, D., Dshen, M., & Gan, R. (2014). WhatsApp Goes to School?: Mobile Instant Messaging between Teachers and Students. *Journal of Information Technology Education: Research*, 13, 217-231

Braun, V., & Clarke, V. (2006) Reflecting on reflexive thematic analysis.

Briggs, F. (2006). Safety issues in the lives of children with learning disabilities. *Social Policy Journal of New Zealand*, (29), 43-60.

- Craven, S., Brown, S., & Gilchrist, E. (2006). Sexual grooming of children: Review of literature and theoretical considerations. *Journal of Sexual Aggression*, 12(3), 287–299.
- Didden R., Scholte R. H. J., Korzilius H., De Moor J. M. H., Vermeulen A., O'Reilly M. & Lancioni G. E. (2009) Cyberbullying among students with intellectual and developmental disability in special education setting *Developmental Neurorehabilitation* 12, 146–151.
- Finkelhor, D. (1986). Sexual abuse: Beyond the family systems approach. *Journal of Psychotherapy & The Family*.
- Finkelhor, D. (1991). Child sexual abuse: challenges facing child protection and mental health professionals. In E. Ullman & W. Hillweg (Eds.), *Childhood and trauma: Separation, abuse, war*. (pp. 101-115) Aldershot: Ashgate.
- Finkelhor, D., Ormrod, R. K., & Turner, H. A., Re-victimization patterns in a national longitudinal sample of children and youth, *Child abuse & neglect* 6(3), 2007, -479
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1981). *Effective evaluation: Improving the usefulness of evaluation results through responsive and naturalistic approaches*. Jossey-Bass.
- Gao, M. M., & Cummings, E. M. (2019). Understanding parent–child relationship as a developmental process: Fluctuations across days and changes over years. *Developmental Psychology*, 55(5), 1046.
- Guo, S., Chen, J., Yu, B., Jiang, Y., Song, Y., & Jin, Y. (2019). Knowledge, attitude and practice of child sexual abuse prevention among parents of children with hearing loss: a pilot study in Beijing and Hebei Province, China. *Journal of child sexual abuse*, 28(7), 781-798.

- Hawa, V. V., Fanti, K. A., & Demetriou, A. G., (2012). A longitudinal study of cyberbullying: Examining risk and protective factors. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(2), 168-181.
- Hershkowitz, I., Lanes, O., & Lamb, M. E. (2007). Exploring the disclosure of child sexual abuse with alleged victims and their parents. *Child abuse & neglect*, 31(2), 111-1
- Inchley, J., Currie, D., & Young, T. (2016). Growing up unequal: gender and socioeconomic differences in young people's health and well-being. *Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2013/2014 survey* (No. 7). World Health Organization.
- Jackson L. A., Von Eye A., Fitzgerald H. E., Zhao Y. & Witt E. A. (2010) Self-concept, self-esteem, gender, race and information technology use. *Computer in Human Behavior* 26, 323-328.
- Jones, L., Bellis, M. A., Wood, S., Hughes, K., McCoy, E., Eckley, L., & Officer, A. (2012). Prevalence and risk of violence against children with disabilities: a systematic review and meta-analysis of observational studies. *The Lancet*, 380(9845), 899-907.
- Johnson, C.F. (2004). Child Sexual Abuse. *The Lancet*, 364, 9432 462 - 470
- Kaukiainen, A., Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Tamminen, M., Vauras, M., Mäki, H., & Poskiparta, E. (2002). Learning difficulties, social intelligence, and self-concept: Connections to bully-victim problems. *Scandinavian journal of psychology*, 43(3), 269-278.
- Katz, C., & Barnett, Z. (2014). The behavior patterns of abused children as described in their testimonies. *Child Abuse & Neglect*, 38(6), 1033–1040
- Katz, C., & Field, N. (2022). Unspoken: Child-perpetrator dynamic in the context of interfamilial child sexual abuse. *Journal of interpersonal violence*, 37(5-6), NP3585-NP3604.

- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2007). Electronic Bullying among Middle School Students. *Journal of Adolescent Health*.
- Lazuras, L., Barkoukis, V., Ourda, D., & Tsorbatzoudis, H. (2013). A process model of cyberbullying in adolescence. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 881-887.
- Lenhart, A., Madden, M., Smith, A., Purcell, K., Zickuhr, K., & Rainie, L. (2011). Teens, Kindness and Cruelty on Social Network Sites: How American Teens Navigate the New World of "Digital Citizenship". Pew Internet & American Life Project.
- Lenhart, A. (2015). Teens, social media & technology overview 2015.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. sage
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1990). Judging the quality of case study reports. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 3(1), 53-59
- Livingstone, S., Haddon, L., and Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). Risks and safety on the internet: the perspective of European children: full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries
- McCartan, K. F., & McAlister, R. (2012). Mobile phone technology and sexual abuse. *Information & Communications Technology Law*, 21(3), 257-268.
- McCoy, M. L., & Keen, S. M. (2009). *Child abuse and neglect*. Psychology Press.
- Nadan, Y., Spilsbury, J. C., & Korbin, J. E. (2015). Culture and context in understanding child maltreatment: Contributions of intersectionality and neighborhood-based research. *Child abuse & neglect*, 41, 40-48.
- Olenik-Shemesh, D., & Heiman, T. (2015). Bystanders' behavior in cyberbullying episodes: Active and passive patterns in the context of personal-socio-emotional factors. *Journal of Interpersonal Violence*. doi: 10.1177//08862605585531. jiv.sagepub.com.

- Owens, E. W., Behun, R. J., Manning, J. C., & Reid, R. C. (2012). The impact of Internet pornography on adolescents: A review of the research. *Sexual Addiction & Compulsivity, 19*(1-2), 99-122.
- Patton, M. Q. (2002). Two decades of developments in qualitative inquiry: A personal, experiential perspective. *Qualitative social work, 1*(3), 261-283.
- Ramiro, L. S., Martinez, A. B., Tan, J. R. D., Mariano, K., Miranda, G. M. J., & Bautista, G. (2019). Online child sexual exploitation and abuse: A community diagnosis using the social norms theory. *Child abuse & neglect, 96*, 104080.
- Reiter, S., Bryen, D. N., & Shachar, I. (2007). Adolescents with intellectual disabilities as victims of abuse. *Journal of Intellectual Disabilities, 11*(4), 371-387.
- Sullivan, P. M., & Knuston, J. F (1998). The association between child maltreatment and disabilities in a hospital-based epidemiological study. *Child Abuse & Neglect, 22*, 271-288.
- Sullivan, J. (2009). Professionals who sexually abuse the children with whom they work (unpublished Ph.D. thesis). School of Psychology, University of Birmingham
- Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for information, 22*(2), 63-75.
- Soylu, N., Alpaslan, A. H., Ayaz, M., Esenyel, S., & Oruç, M. (2013). Psychiatric disorders and characteristics of abuse in sexually abused children and adolescents with and without intellectual disabilities. *Research in developmental disabilities, 34*(12), 4334-4342.
- Sobsey, D. (1994). Violence and abuse in the lives of people with disabilities. The end of silent acceptance? Baltimore, MD: Paul H. Brooks Publishing Co.

Varia, R., & Abidin, R. R. (1999). The minimizing style: Perceptions of psychological abuse and quality of past and current relationships. *Child Abuse & Neglect*, 23(11), 1041-1055.

Wells M. & Mitchell K. J. (2013) Patterns of Internet use and risk of online victimization for youth with and without disabilities. *Journal of Special Education* 20, 1–10.

ביה"ס לעבודה סוציאלית
ע"ש בוב שאפל
הפקולטה למדעי החברה
ע"ש גרשון גורדון
אוניברסיטת תל אביב

**The Bob shapell School
of Social Work**
The Gershon H. Gordon
Faculty of Social Sciences
Tel Aviv University

Who are you

why a reaching hand

is not meeting your hand

(Rachel Bluwstein)

Characteristics of children with special needs who have been
sexually assaulted on social media

Analyzing reports of social workers for the Youth Law at Moked 105

This study is submitted

as a thesis for the degree

"University Certified in Social Work"

at Tel Aviv University

By Ilan Avitan

The work was prepared under the guidance of Prof. Carmit Katz

August 2022

Introduction

Nowadays, the online network is a central, leading and significant life space where people conduct their professional, social, educational and cultural lives. Teenagers also manage their social, cultural and academic world online. Along with the many advantages of the network, its online users - especially the young ones, may encounter offensive behavior from children, teenagers and even adults, acquaintances or strangers. Moreover, statistical data indicates that children with special needs are an increasing risk group for exposure to offensive information and even severe sexual abuse, and that this is a phenomenon that is expanding. However, dealing with the phenomenon and creating an appropriate solution requires an in-depth study of the dynamics of the behavior between the offender and the victim. Therefore, this study emphasizes understanding the different modes of assault and the personality characteristics of children with special needs who are sexually assaulted in the online world as well as characteristics of their parents and family.

In more detail, this study has several goals: First, the study seeks to examine whether it is indeed possible to identify the characteristics of the victim and his parents? In addition, the research examines whether it is possible to learn about the dynamics between the offender and the victim? And to learn about the attack strategies used by the attacker. Finally, the research examines whether from everything we mentioned it is possible to learn about behavioral-functional dynamics that lead to the occurrence of an assault? ; The research was conducted using a qualitative-naturalistic methodology and included a thematic content analysis of social worker reports for the Youth Law at Moked 105 which were written around incidents of assault that occurred in Israel between the years 2019-2021, and dealt with sexual abuse of minors with special needs. It is important to note that the study came out of a critical

paradigm based on a concept that holds that children with special needs have rights and that their voices should be heard and given proper consideration in all the different aspects of their quality of life.

The research findings point to four central themes, which together form a broad and complex picture of the victims, their family members and the dynamics of the assault. Combining these features together may cause a functional impairment which in certain cases will lead to a situation where a child with special needs is abused on social networks. The functional paving refers to the characteristics of the child, his parents and his family as well as interactions with the offender. The findings of this research may enable the development of prevention and information programs for parents at home as well as educational frameworks for children with special needs. Moreover, the findings of the study emphasize the need for conducting future studies that will deal with additional features of online assault, of those who harm minors and other assaults that occur throughout the online world; Even towards children without special needs.

ביה"ס לעבודה סוציאלית
ע"ש בוב שאפל
הפקולטה למדעי החברה
ע"ש גרשון גורדון
אוניברסיטת תל אביב

The Bob shapell School
of Social Work
The Gershon H. Gordon
Faculty of Social Sciences
Tel Aviv University

Who are you

why a reaching hand

is not meeting your hand

(Rachel Bluwstein)

Characteristics of children with special needs who have been
sexually assaulted on social media

Analyzing reports of social workers for the Youth Law at Moked 105

This study is submitted

as a thesis for the degree

"University Certified in Social Work"

at Tel Aviv University

By Ilan Avitan

The work was prepared under the guidance of Prof. Carmit Katz

August 2022